

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การศึกษาการพัฒนาคุณธรรมพื้นฐานของนักเรียนในสถานศึกษา
จังหวัดระยอง ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม
 - 1.1 ความหมายของคุณธรรม
 - 1.2 ความสำคัญของคุณธรรม
 - 1.3 คุณธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา
 - 1.4 คุณธรรมตามแนวพระราชดำริ
2. ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม
 - 2.1 การพัฒนาคุณธรรมของโคลเบอร์ก และเมเยอร์ (Kohlberg and Mayer)
 - 2.2 การพัฒนาคุณธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)
 - 2.3 การพัฒนาคุณธรรมของเพียเจต์ (Piaget)
 - 2.4 การพัฒนาคุณธรรมของแบนดูรา (Bandura)
3. คุณธรรมพื้นฐานของนักเรียน
 - 3.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม
 - 3.2 การพัฒนาคุณธรรมพื้นฐานของนักเรียน
4. แนวการจัดประสบการณ์ในการพัฒนาคุณธรรมพื้นฐานของนักเรียนในสถานศึกษา
จังหวัดระยอง
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยต่างประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยในประเทศ

แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม

คุณธรรมเป็นพฤติกรรมหรือลักษณะการแสดงออกของคนในสิ่งที่ดีงามอาจจะแสดงออกมา
ทางกาย วาจา หรือจิตใจ คุณธรรมเป็นสิ่งที่ดีงามที่ควรปลูกฝังและดำรงไว้ ซึ่งคุณธรรมอันก่อให้เกิด
คุณธรรมอื่นๆ คือ เมื่อฝึกคุณธรรมได้คุณธรรมหนึ่งแล้ว ก็จะได้ได้คุณธรรมอื่นๆ ไปด้วย แต่ถ้าปล่อยให้
กิเลสหนึ่งเกาะกุมกิเลสอีกหลายอย่างก็จะเกิดตามมาด้วยเช่นกัน ซึ่งคุณธรรมมีผู้ให้ความหมายไว้
ดังนี้

ความหมายของคุณธรรม

จากการศึกษาความหมายและความสำคัญเกี่ยวกับคุณธรรม ได้มีรายงานและเอกสารจาก ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้ให้ความหมาย ดังนี้

ยนต์ ชุ่มจิต (2544 : 8) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมว่าเป็นคุณสมบัติที่เป็นความดีงาม ความถูกต้อง ซึ่งมีอยู่ในจิตใจของบุคคลทำให้บุคคลนั้น พร้อมทั้งจะกระทำสิ่งต่าง ๆ อันจะเป็น ประโยชน์ ต่อตนเองโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นหรือทำประโยชน์แก่ผู้อื่น โดยไม่เบียดเบียนตนเองหรือทำ สิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

พระปัญญาบัณฑิต (2546 : 106) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า เป็นคุณลักษณะ ของการคิดดี ทำดี ประพฤติดี ที่อยู่ในใจของมนุษย์หรือปวงชนทั่วไป

ทิสนา แจมมณี (2546 : 11) ได้ให้ความหมายคุณธรรมไว้ว่า เป็นคุณลักษณะหรือสภาวะ ในจิตใจของมนุษย์ที่เป็นไปในทางที่ถูกต้องดีงาม ซึ่งเป็นภาวณามอยู่ในจิตใจ

นิธย์ จารุศร (2547 : 26) ได้ให้ความหมายว่า คุณธรรม คือ ธรรมที่เป็นคุณความดีงาม สภาพที่เกื้อกูล

อินตา สิริวรรณ (2548 : 47) ได้ให้ความหมายว่า คุณธรรมเป็นสภาพของคุณงามความดี ภายในบุคคล ทำให้เกิดความชื่นชมยินดี มีจิตใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขขึ้นสมบูรณ์คือ ความสุขใจ ผลผลิตของความดีเป็นธรรมะที่กล่าวได้ว่า ทำดีได้ดี ใจที่เป็นสุข คือ ใจของคนดี คำว่าใจดี คือ ใจที่มีแต่ให้ ให้ความรัก ความเมตตา ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ความเข้าใจในคุณความดีเป็นกฎเกณฑ์ สากลที่เป็นที่ยอมรับตรงกันทุกชาติ ความดีจึงเป็นความไม่เบียดเบียน ทำร้ายทำลายกัน ไม่ข่มเหง รังแกกัน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2549 : 16) ให้ความหมายไว้ว่า คุณธรรมหมายถึง ธรรมะที่ทำให้เกิดคุณความดีและสภาพเกื้อกูล โดยต้องเป็นกุศลกรรม คือ เป็นประโยชน์และเป็นคุณ ซึ่งสามารถวัดได้จากจรรยาบรรณของคนกลุ่มต่าง ๆ และมีผลศักดิ์สิทธิ์ อีกความหมายหนึ่งให้ไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง หลักธรรมหรือระบบคุณค่าที่มนุษย์ ชุมชน สังคม ตระหนักรู้ให้ความสำคัญ และยึดถือเป็นมโนธรรมสำนึกเป็นจิตวิญญาณที่สะท้อนถึงความจริง ความดีงาม ความถูกต้อง และความสุภาพ ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีน้ำใจต่อกัน

พุทธทาสภิกขุ (2529 : 48) กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง คุณสมบัติฝ่ายดี โดยส่วนตัวเป็นที่ตั้ง หรือเป็นประโยชน์แก่สันติภาพหรือสันติสุขจึงเป็นที่ต้องการของมนุษย์ คุณธรรมเป็นสิ่งที่ต้องอบรม โดยเฉพาะ เพื่อให้เกิดขึ้นเหมาะสมกับที่เราต้องการ

พระเมธีธรรมมารถน์ (2538 : 27) กล่าวว่า คุณธรรม เป็นเรื่องของความจริงแท้หรือสัจธรรม คุณธรรมทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติที่ดี ทำให้เกิดการรักษาศีล คุณธรรมเป็นตัวหลัก และการกระจาย เป็นจริยธรรมและจรรยาบรรณ

เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2551 : 68) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมว่า ความดีงามที่อยู่ในจิตใจบุคคล ได้แก่ ความเมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ ความโอบอ้อมอารี มีน้ำใจ ความ پاکเพียรอดสาหัส ความเห็นอกเห็นใจ ความละเอียดต่อความชั่ว ความกล้าที่จะทำความดี สิ่งเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมในความเป็นผู้นำสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

พิภพ วังเงิน (2545 : 96) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมว่า แนวทางประพฤติปฏิบัติ ในการดำเนินชีวิตไม่มีใครคนใดคนหนึ่งผูกขาดหรือตัดสินใจ

จากความหมายของคุณธรรมดังกล่าว สรุปได้ว่า คุณธรรมเป็นลักษณะที่ดี ถูกต้อง เหมาะสมที่อยู่ภายในจิตใจของบุคคล เป็นแนวทางของการปฏิบัติตนที่เหมาะสม อันจะนำไปสู่ การมีคุณธรรมที่ดีของบุคคลนั้น บุคคลที่ประพฤติปฏิบัติตนดี เหมาะสมแสดงว่า เป็นบุคคล ที่มีคุณธรรม หรือคุณธรรมเกิดจากการประพฤติปฏิบัติตามหลักจริยธรรม หรือมีศีลธรรมที่ดี บุคคล ที่มีคุณธรรม ก็คือคนที่ประพฤติตนเหมาะสมและอยู่ในหลักธรรมนั่นเอง ซึ่งเกิดจากการศึกษา ฝึกอบรมหรือ การปฏิบัติจนเคยชิน เกิดเป็นลักษณะนิสัย เป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม

ความสำคัญของคุณธรรม

คุณธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างยิ่ง ในการกำหนดความสงบสุขของสังคม สังคมใดที่คนในสังคมเป็นผู้ที่เปรียบพร้อมด้วยคุณธรรม สังคมนั้นก็จะมีแต่ความสุข ความสงบ ในทางสลับกันหากคนในสังคมใดมีความบกพร่องด้านจิตใจขาดคุณธรรม แม้สังคมนั้นจะ มีความมั่งคั่ง ทางด้านธุรกิจแต่จะหาความสุขได้ยากมีผู้ให้ความหมายของความสำคัญของคุณธรรมไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2541 : 2) ได้กล่าวว่า จากกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็วตลอดจนการที่สื่อต่างๆ ที่เผยแพร่ทั่วไปในปัจจุบันนี้ทำให้เด็กไทยได้รับเอาวัฒนธรรม และแบบอย่างต่างๆ มาจากต่างประเทศ ทำให้เด็กไทยได้รับวัฒนธรรมต่างประเทศเหล่านั้นมา โดยไม่ได้พิจารณาว่าสิ่งใดดี สิ่งใดไม่ดี อีกทั้งขาดความเอาใจใส่จากพ่อแม่ ผู้ปกครอง ส่งผลให้ พฤติกรรมของเด็ก ได้เปลี่ยนแปลงในเรื่องของการมีระเบียบวินัย ศีลธรรม วัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม จนทำให้เยาวชนรุ่นใหม่ต้องเสียเอกลักษณ์ของความเป็นไทย จากความคาดหวังของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อยู่กับการศึกษาที่จะเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาคน เพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ เป็นคนดีมีความรู้ความสามารถ และดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่าง มีความสุขบนพื้นฐานความเป็นไทยซึ่งจะเป็นอย่างนั้นได้จากการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะสร้างให้กับนักเรียนให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่สมบูรณ์ เป็นกำลังสำคัญที่จะพัฒนาประเทศชาติ

อมรา เล็กเริงสินธุ์ (2542 : 6-7) ได้กล่าวว่า คุณธรรม เป็นพื้นฐานที่สำคัญของคนทุกคน คุณธรรมเป็นเรื่องนามธรรม เกี่ยวกับคนดีที่อยู่ภายในจิตใจ คุณธรรมเป็นพฤติกรรม หรือลักษณะ การแสดงออกของคนเราภายใน เป็นสิ่งดีที่แสดงออก ทางกาย วาจา หรือจิตใจ คุณธรรมเป็นคำที่มีความเกี่ยวข้องกับในด้านคุณงาม ความดี ผู้ที่มีความประพฤติดีงามอย่างแท้จริงจะต้องเป็นผู้มีความรู้สึก ในด้านดี อยู่จนเป็นนิสัยผู้ที่มีความประพฤติดีงามอย่างแท้จริงจะต้องเป็นผู้มีความรู้สึกในด้านดี อยู่ตลอดเวลา คือ มีคุณธรรมอยู่ในจิตใจหรืออาจกล่าวได้ว่า คุณธรรมเป็นสภาพคุณงามความดี ภายในจิตใจ และเป็นไปตามความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจและสติปัญญาของบุคคล

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2546 : 56) ได้กล่าวว่าคุณธรรม มีความสำคัญ ต่อตัวบุคคล คือ คุณธรรมเป็นเครื่องชี้รังศักดิ์ศรีมนุษย์ เสริมสร้างบุคลิกภาพมีหลักมั่นคง ในด้าน การตัดสินใจ เสริมมิตรภาพที่เป็นที่น่าเชื่อถือจากผู้อื่นทำให้ความสัมพันธ์อันดีเกิดขึ้น คุณธรรม สร้างความสบายใจ ไม่ต้องระแวงในอันตราย เสริมสร้างความมั่นคง ปลอดภัยในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตและต่อส่วนรวม นอกจากนี้คุณธรรมจะเสริมสร้างความสงบสุขและความเจริญให้แก่ ประเทศชาติเพราะความไม่เบียดเบียนกัน ไม่เอารัดไม่เอาเปรียบ ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพจนล่วงล้ำสิทธิ และเสรีภาพผู้อื่น ความเจริญของประเทศมิได้จากคนของประเทศร่วมมือร่วมใจกัน มุ่งมั่นสร้าง และพัฒนาประเทศเสียสละเพื่อส่วนรวม

สรุปได้ว่า คุณธรรมมีความสำคัญต่อตนเองและผู้อื่น ช่วยให้ดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ความเจริญต่อตนเองและสังคม เพราะเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งจิตใจไม่ทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ทำให้เกิด ความสามัคคีช่วยให้เกิดความสงบสุข ไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น เอื้อเพื่อเอื้อแผ่ช่วยเหลือกัน คุณธรรมจะเสริมสร้างความสงบสุขและความเจริญให้แก่ประเทศชาติเพราะความไม่เบียดเบียนกัน ไม่เอารัดไม่เอาเปรียบ ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพจนล่วงล้ำสิทธิและเสรีภาพผู้อื่น

คุณธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา

คุณธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาที่ควรศึกษา และนำมาประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรม ในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง การรู้จักปฏิบัติตนเองและเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ทุกคนในครอบครัวและชุมชน มีหลักธรรมประจำใจ ให้สะดวกแก่การศึกษาและนำไปปฏิบัติได้จริง และเป็นคุณธรรมเพื่อความเจริญ ของส่วนรวม ดังนี้

พกา สัตยธรรม (2544 : 392) ได้กล่าวว่าคุณธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาที่ใช้เสริม การบริหารให้ประสบผล สำเร็จด้วย สัมปยุตธรรม 7 ประการ ซึ่งเป็นหลักธรรมของผู้บริหาร หรือผู้ประกอบการต่าง ๆ ถ้านำหลักธรรมนี้ไปปฏิบัติจะทำให้กิจการงานต่างๆ สัมฤทธิ์ผลอย่างมี ประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ประกอบด้วย

1. ชัมมัณฺญตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ เช่น รู้จักว่าสิ่งนี้เป็นเหตุแห่งสุข สิ่งนี้เป็นเหตุ แห่งทุกข์

2. อุตัญญาตา ความเป็นผู้รู้จักผล เช่น รู้จักว่าสุขเป็นผลแห่งเหตุอันนี้ ทุกข์เป็นผลแห่งเหตุอันนี้
3. อุตัญญาตา ความเป็นผู้รู้จักตนเองได้ว่า โดยชาติ ตระกูล ยศ ศักดิ์ สมบัติ บริวาร ความรู้ และคุณธรรมเพียงเท่านั้นๆ แล้วประพฤตินให้สมควรแก่ฐานะ
4. มัตตัญญาตา ความเป็นผู้รู้ประมาณในการแสวงหาเครื่องเลี้ยงชีพโดยทางที่ชอบ และรู้จักประมาณในการบริโภคแต่พอควร
5. กาลัญญาตา ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลาอันสมควรในอันประกอบกิจนั้นๆ
6. ปริสัจญญาตา ความเป็นผู้รู้จักชุมชน และกิริยาที่จะต้องประพฤติดต่อประชุมชนนั้นๆ ว่าเป็นอย่างไ
7. ปุคตัญญาตา รู้จักบุคคล ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคลได้ว่า ผู้นี้เป็นคนดี ควรคบหาสมาคมด้วยผู้นี้เป็นคนไม่ดี ควรหลีกเลี่ยงจากเขา

นอกจากนี้ ผกา สัตยธรรม (2544 : 398) ได้กล่าวว่าคุณธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาช่วยให้ งานสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล โดยใช้หลักธรรมอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย

1. ฉันทะ (มีใจรัก) คือ ความพอใจ ที่จะกระทำในสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้ สำเร็จอย่างดี มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จๆ หรืออยากได้รางวัลหรือผลกำไร
2. วิริยะ (ความพากเพียร) คือ ขยันหมั่นเพียร หมั่นกระทำในสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน ไม่ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอย ก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ
3. จิตตะ (เอาจิตฝักใฝ่) คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยใจ ให้ฟุ้งซ่านเลื่อยล่อย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ สม่ำเสมอ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ
4. วิมังสา (ใช้ปัญญาสอบสวน) คือ ใช้ความคิดไตร่ตรอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล และตรวจสอบข้อบกพร่องต่าง ๆ ในสิ่งที่ทำนั้น โดยการทดลอง วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดีมีการพัฒนาขึ้นไป

บุคคลที่นำคุณธรรมนี้เป็นหลักในการทำงาน ย่อมเป็นที่รักและไว้วางใจของผู้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงานสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ความสุขกับการทำงาน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2551 : 18) ได้กล่าวว่าคุณธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา ด้านครองตนโดยใช้หลักคุณธรรม พรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย

1. เมตตา (ความรัก) คือ ความปรารถนาที่ดี การมีไมตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบความสำเร็จ และทำให้ผู้อื่นมีความสุข
2. กรุณา (ความสงสาร) คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใส่ใจที่จะปลดปล่อย บำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

3. มุทิตา (ความเบิกบาน) พลอยยินดี คือ เมื่อเห็นผู้อื่นมีความสุข ก็มีใจแจ่มชื่นเบิกบาน เมื่อเห็นเขาทำสิ่งดีงาม ประสบความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงด้วย พร้อมทั้งจะช่วยเหลือส่งเสริมสนับสนุน

4. อุเบกขา (ความมีใจเป็นกลาง) คือวางจิตเรียบสม่ำเสมอ มั่นคง เทียงตรงดุจตาชั่ง ไม่เอนเอียง ไม่เป็นฝักฝ่าย โดยมองตามความจริงว่าบุคคลจะได้รับผลดี หรือชั่ว ตามสมควรแก่เหตุ ที่ตนประกอบ และพร้อมที่จะวินิจฉัย วางตน และปฏิบัติไปตามหลักการ เหตุผล และความเที่ยงธรรม บุคคลใดใช้หลักคุณธรรมพรหมวิหาร 4 ในการปฏิบัติตนทั้งในครอบครัวและในสังคม ย่อมเป็นที่รัก เคารพและศรัทธาของทุกคน เป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม และสังคมใดมีบุคคลลักษณะ เช่นนี้ก็จะเป็สังคมที่มีความสงบสุข มีความยั่งยืน และสามารถพัฒนาได้ในทุกด้าน

นอกจากนี้ ยังได้กล่าวว่าคุณธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา ด้านครองคนโดยใช้หลักคุณธรรมสังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย

1. ทาน (ให้ปัน) คือ การให้ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือ สงเคราะห์ ด้วยปัจจัย 4 ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ ในศิลปวิทยาการ

2. ปิยวาจา (พูดอย่างรักกัน) คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน กล่าวคำสุภาพ ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือคำพูดที่แสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่ นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3. อตถจริยา (การทำประโยชน์แก่ผู้อื่น) คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกาย และชวนชายช่วยเหลือ กิจกรรมต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหาและปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

4. สมานัตตตา (การปฏิบัติตนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย) คือ การให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบ และเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

สังคมใดมีบุคคลที่มีลักษณะของคุณธรรมสังคหวัตถุ 4 จะเป็นสังคมอบอุ่นมีความสม่ำเสมอ ความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นสังคมที่น่าอยู่ และทุกคนในสังคมจะมีความสุข

สรุปได้ว่า คุณธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาที่ใช้เสริมการบริหารให้ประสบผลสำเร็จ สัมปยุตธรรม 7 อิทธิบาท 4 ส่วนหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 นำมาใช้ในการปฏิบัติตนทั้งในครอบครัว และในสังคมย่อมเป็นที่รัก เคารพและศรัทธาของทุกคน เป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม และสังคมใดมีบุคคลลักษณะนี้จะเป็นสังคมที่มีความสงบสุข มีความยั่งยืน และสามารถพัฒนาได้ในทุกด้าน

คุณธรรมตามแนวพระราชดำริ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึง สภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหาต่างๆ ของประชาชน และด้วยพระปรีชาญาณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการมุ่งมั่นแก้ปัญหาและพัฒนาในทุก ๆ ด้าน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้อยู่ดีมีความสุข และมีสุขภาพที่แข็งแรงจะได้ออกมาพัฒนาชาติไทยให้เป็นชาติที่มีความรู้รักสามัคคี มีน้ำใจ ใฝ่ความรู้ คู่คุณธรรม จึงพระราชทานบรมราโชวาทให้แก่ประชาชน เพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องเที่ยงธรรม และประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. 2546 : 45)

1. คุณธรรมตามแนวพระราชดำริทางด้านสติปัญญาเรื่องการปฏิบัติราชการนั้น นอกจากมุ่งกระทำเพื่อให้งานสำเร็จไปโดยเร็วและมีประสิทธิภาพแล้ว ยังจะต้องกระทำด้วยสติรู้ตัว และปัญญารู้คิดว่าสิ่งใดเป็นความเจริญ สิ่งใดเป็นความเสื่อม อะไรเป็นสิ่งที่ต้องทำ อะไรเป็นสิ่งที่ต้องละเว้น หรือกำจัด ผลที่เกิดขึ้นจึงจะเป็นประโยชน์ที่แท้และยั่งยืนทั้งแก่ตนเองและส่วนรวม

2. คุณธรรมตามแนวพระราชดำริด้านความเพียรนั้นเป็นประธานของการทำงานทุกอย่าง การทำงานใด ๆ ไม่ว่าจะเล็ก ใหญ่ ง่าย ยาก ถ้าย่อยห่างจากความเพียรแล้ว ยากที่จะให้สำเร็จเรียบร้อยทันเวลาได้ การฝึกฝนความเพียร ถ้าหากแรกๆ จะรู้สึกเหน็ดเหนื่อยลำบาก แต่พอได้เพียรจนเป็นนิสัยแล้วก็จะกลับเป็นพลังอย่างสำคัญที่คอยกระตุ้นเตือนให้ทำงานอย่างจริงจัง ด้วยใจจริงและเมื่อใดพลังของความเพียรนี้เกิดขึ้น เมื่อนั้นงานทั้งหลายก็สำเร็จได้โดยง่ายและรวดเร็ว

3. คุณธรรมตามแนวพระราชดำริด้านความสุจริตนั้นคือ เกียรติและความสำเร็จที่เกิดจากผลการปฏิบัติงานและปฏิบัติตัวของแต่ละคน ที่สามารถปฏิบัติงานในความรับผิดชอบให้ได้ผลสมบูรณ์ตรงตามวัตถุประสงค์ และปฏิบัติตัวให้สุจริต เที่ยงตรงพอควรพอดี แก่ตำแหน่งหน้าที่ ที่ดำรงอยู่

4. คุณธรรมตามแนวพระราชดำริด้านหน้าที่ของคนทุกคนมีหน้าที่ที่ต้องทำ แม้เป็นเด็กก็มีหน้าที่อย่างเด็ก คือ ศึกษาเล่าเรียนหมายความว่าต้องเรียนให้รู้วิชา ฝึกหัดทำงานต่าง ๆ ให้เป็นอบรมขัดเกลาความประพฤติและความคิดจิตใจให้ประณีต ให้สุจริต แจ่มใส และเฉลียวฉลาดมีเหตุผล เพื่อจักได้เติบโตขึ้น เป็นคนที่มีความรู้ความสามารถ และมีประโยชน์ต่อชาติบ้านเมือง

5. คุณธรรมตามแนวพระราชดำริด้านความเสียสละ ความอดทนของข้าราชการผู้ปฏิบัติงานของแผ่นดิน จะต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่โดยเต็มกำลังความสามารถ ด้วยอุทิศตน ด้วยความเข้มแข็ง เสียสละ และระมัดระวังให้การทุกอย่างในหน้าที่เป็น ไปอย่างถูกต้อง และเที่ยงตรงเป็นกลาง ด้วยความระลึกว่าตนอยู่เสมอว่า การปฏิบัติตัว ปฏิบัติงานของตนมีผลเกี่ยวเนื่องถึงประโยชน์ส่วนรวมของบ้านเมือง และของประชาชนทุกคน

6. คุณธรรมตามแนวพระราชดำริด้านความเมตตา เป็นคุณธรรมข้อหนึ่งที่อุปถัมภ์และผูกพันคนไทยให้รวมกันเป็นเอกภาพ สามารถดำรงชาติบ้านเมืองให้มั่นคงเป็นอิสระยั่งยืนมาช้านาน คุณธรรมข้อนั้นก็คือ ไมตรี ความมีเมตตาหวังดีในกันและกัน คนที่มีไมตรีต่อกัน จะคิดอะไรก็คิด แต่ในทางสร้างสรรค์ ที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลกัน พุดอะไรก็ใช้เหตุผลเจรจากันด้วยความเข้าอกเข้าใจกัน ทำอะไรก็ช่วยเหลือร่วมมือกันด้วยความมุ่งมั่นเจริญต่อกัน ข้าพเจ้าจึงขอให้ท่านทั้งหลายได้พิจารณาทบทวนให้ทราบตระหนักแก้ไขอีกครั้งหนึ่งว่า ในภายในใจของคนไทยเรายังมีคุณธรรมข้อนี้อยู่หนักแน่นพร้อมมูลเพียงใด จักได้มั่นใจว่า เราจะสามารถรักษาประเทศชาติและความเป็นไทยของเราไว้ได้ยืนยาวตลอดไป

7. คุณธรรมตามแนวพระราชดำริด้านความถูกต้องเป็นธรรม และขอให้แต่ละฝ่ายแต่ละท่านตระหนักในความสำคัญของตำแหน่งหน้าที่ พยายามเร่งรัดปฏิบัติสรรพกิจให้สัมฤทธิ์ประโยชน์แท้จริงตามเป้าหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในยามที่สถานการณ์ของบ้านเมืองเราและประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคส่วนนี้ของโลก กำลังเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว ท่านทั้งหลายจะต้องควบคุมสติให้มั่นไม่หวั่นไหวไปกับเหตุวิกฤต ทำความคิดจิตใจให้หนักแน่น และเที่ยงตรงเสมอเหมือนกัน ที่จะยึดมั่นในเหตุผลความสุจริตถูกต้อง และประโยชน์สุขส่วนรวม แล้วมุ่งมั่นปฏิบัติหน้าที่ ด้วยความรู้ความสามารถ ด้วยความเฉลียวฉลาดรอบคอบและความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ก็จะร่วมกันปฏิบัติบริหารงานทุกด้าน ได้อย่างเข้มแข็งเหนียวแน่น และประสบความสำเร็จ อำนวยตามเป้าหมาย

8. คุณธรรมตามแนวพระราชดำริด้านความกตัญญู คือ การพัฒนานั้นจักได้ว่าเป็นภารกิจและนโยบายสำคัญของการปกครองบริหารประเทศของเรามาจนพอสมควรแล้ว แต่กระนั้นก็เป็นที่ยอมรับกันว่า เรายังจะต้องพัฒนาต่อไปอีกมากในโอกาสนี้ ข้าพเจ้าจึงใคร่จะปรารภกับทุกท่านว่าการพัฒนาประเทศจะบรรลุผลตามเป้าหมายได้มากน้อยเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยประกอบหลายอย่าง อย่างแรกต้องมีคนดี คือ มีปัญญา มีความรับผิดชอบ มีความวิริยะอุตสาหะเป็นผู้ปฏิบัติอย่างที่สองต้องมีวิทยาการที่ดี เป็นเครื่องใช้ประกอบการ อย่างที่สามต้องมีการวางแผนที่ดี ให้พอเหมาะพอควรกับฐานะ เศรษฐกิจ และทรัพยากรที่มีอยู่โดยคำนึงถึงประโยชน์อันพึงประสงค์ของประเทศและประชาชนเป็นหลักปฏิบัติ บัณฑิตเป็นผู้มีปัญญาความสามารถสูง เพราะได้รับการศึกษาอบรมมามาก ย่อมเป็นที่หวังของคนทั่วไปว่าจะเป็นการสำคัญในการปฏิบัติบริหารงานของชาติให้วิวัฒนาการไปด้วยดีในทุก ๆ ด้าน ดังนั้น ทุกคนจึงควรจะได้ถือปฏิบัติเป็นภาระหน้าที่ ที่จะต้องใช้ปัญญา ความรู้ความสามารถของตนรับใช้สังคม และพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เกิดประโยชน์สูงสุดเท่าที่จะทำได้

9. คุณธรรมตามแนวพระราชดำริด้านเพื่อประชาชน และพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถือว่าเป็นแนวทางดำเนินชีวิตให้แก่พระสภานิกของชาวไทยทั้งปวงที่ถือว่าเป็นมงคลต่อชีวิต ดังนี้ มีพระราชดำรัสว่า ความเพียร หมายถึง ความเพียรที่จะข่มใจตัวเอง วิริยะ หมายถึง

ความอดสาหัส มีความขยัน สติ คือ ความรู้สึกได้ว่าอะไรเป็นอะไรนั้น สำคัญมากที่จะช่วยให้บุคคลหยุดคิดพิจารณาก่อนที่จะพูด การศึกษาเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญยิ่ง การสั่งสอนจากบิดามารดา อันเป็นความรู้เบื้องต้น และอบรมจิตใจให้ถึงพร้อมด้วยคุณธรรม ระเบียบวินัยนั้นจะเป็นผู้ที่มีความสำเร็จในอนาคต ความกตัญญูกตเวที คือ สภาพจิตที่รับรู้ความดี โดยศรัทธามั่นใจ คนมีกตัญญู เป็นคุณสมบัติอันสำคัญยิ่งสำหรับนักพัฒนา ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นพื้นฐานของความดีทุกอย่าง เด็กๆ จึงต้องฝึกฝนอบรมให้เกิดมีขึ้นในตนเอง คือ การไม่เบียดเบียนผู้อื่น งานจึงจะดำเนินไปได้โดยราบรื่นและบรรลุผลตามที่มุ่งหมาย และคุณสมบัติของนักปฏิบัติงานพร้อมสมบูรณ์ แล้วท่านจะสามารถปฏิบัติภาระหน้าที่ทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จได้อย่างดีเลิศ

10. คุณธรรมตามแนวพระราชดำริด้านการศึกษา ซึ่งการศึกษาเล่าเรียนเป็นเรื่องที่ไม่มีสิ้นสุด ผู้ปรารถนาความเจริญ ในการประกอบกิจการงาน จะต้องหมั่นเอาใจใส่แสวงหาความรู้ให้เพิ่มพูนอยู่เสมอ มิฉะนั้นจะกลายเป็นผู้ที่ล้าสมัย หย่อนสมรรถภาพไป

11. คุณธรรมตามแนวพระราชดำริด้านการอ่าน การเขียนวิธีที่จะทำให้คนเป็นคนดีนั้นก็มี เช่น การศึกษา เมื่อก่อนนี้ ด้านการอ่านหนังสือ เขียนหนังสือเป็นมีมาก เปรียบเทียบกับประเทศอื่นค่อนข้างจะสูง คือ มีการอ่านเขียนได้เปอร์เซ็นต์สูง แต่มาปัจจุบันนี้ค่อยลดลงเพราะมีคนเพิ่ม โรงเรียนหรือผู้ที่มีหน้าที่สอนน้อยลง เปรียบเทียบกัน อาจจะแย้งว่าสมัยนี้มีเทคโนโลยีสูง ทำให้สามารถที่จะทำกิจการโรงเรียน กิจการสั่งสอนแพร่ออกไปได้มากกว่า แต่ไม่มีอะไรแทนการอบรม ไม่มีอะไรแทนการบ่มนิสัย คือ การสอนนี้มีแบ่งเป็นอบรมแล้วก็บ่มนิสัย แต่ถ้าไม่มีผู้ที่อบรมไม่มีผู้ที่บ่มนิสัยหรือเป็นคนที่คุณภาพต่ำ ผู้ที่ได้รับการอบรมบ่มนิสัยก็ย่อมคุณภาพต่ำเหมือนกัน อาจจะยิ่งร้ายกว่าแม้จะมีเทคโนโลยีขั้นสูง

จากคุณธรรมตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวข้างต้นนี้เป็นสิ่งที่ทุกคนควรจะศึกษา และน้อมนำมาปฏิบัติมี 4 ประการ ดังนี้

ประการแรก คือ การรักษาความสัจ ความจริงใจต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม

ประการที่สอง คือ การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติในความดีนั้น

ประการที่สาม คือ การอดทน อดกลั้นและอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจสุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด

ประการที่สี่ คือ การรู้จัก ระวังความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง คุณธรรมสี่ประการนั้น ถ้าแต่ละคนพยายามปลูกฝังและบำรุงให้เจริญงอกงามขึ้น โดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุข ความร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์

สรุป คุณธรรมตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีทั้งหมด 11 ด้าน ล้วนแต่เป็นสิ่งสำคัญที่เป็นแนวทางที่จะช่วยให้คนเรานั้นรู้ว่าควรจะทำอย่างไรให้เกิดความสุข ความเจริญของคนไทย เพราะถ้าคนเรามีความรู้เกี่ยวกับคุณธรรมแล้วย่อมมีการปฏิบัติที่ดีที่ถูกต้อง จึงจะสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็กๆ ได้ โดยต้องผ่านการอบรมการศึกษาเล่าเรียน เพื่อนำมาใช้ ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวมอย่างยั่งยืน

ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม

ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม เป็นที่ยอมรับกันว่า จริยธรรมของมนุษย์นั้นพัฒนาขึ้น ตามลำดับอย่างเห็นได้ชัดจากวัยทารกไปถึงวัยผู้ใหญ่ แม้มนุษย์จะมีการพัฒนาคุณธรรมในช่วงวัย ที่แตกต่างกัน แต่การพัฒนาของบุคคลจะมีลำดับขั้นตอนเป็นแบบอย่างที่ไม่คล้ายคลึงกัน นอกจากนั้น ต้นกำเนิดของแหล่งที่เกิดการพัฒนาทางคุณธรรมนั้นอยู่ที่การรับรู้จากสังคมเป็นสำคัญ ถึงแม้ว่า นักทฤษฎีทางคุณธรรมทุกคนให้ความสำคัญแก่อิทธิพลของสังคม แต่ก็ยังมีความแตกต่างในด้านอื่นๆ ซึ่งก่อให้เกิดให้เกิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมนี้มากมาย ดังต่อไปนี้

ทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรมของโคลเบอร์ก และเมเยอร์ (Kohlberg and Mayer)

โคลเบอร์ก และเมเยอร์ (Kohlberg and Mayer, 1980, P.51-57) ได้แบ่งทฤษฎีเกี่ยวกับการอบรม คุณธรรมไว้ 3 กลุ่ม ซึ่งทฤษฎีที่เป็นที่นิยมใช้ในการศึกษา ได้แก่ ทฤษฎีที่อยู่ในกลุ่ม 2 และ 3 กลุ่ม ทฤษฎีต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

1. ทฤษฎีโรแมนติก (Romantic) ทฤษฎีในกลุ่มนี้ เห็นว่าเด็กจะมีพัฒนาการทางคุณธรรม ของตนเอง ซึ่งพัฒนาการดังกล่าวมีลักษณะคล้ายการเติบโตของเมล็ดพืช ความดีงามของเด็ก เป็นสิ่ง กำเนิดมาจากภายในตัวเด็กเอง หน้าที่ของผู้ใหญ่คือ การจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อช่วยให้ความดีงามของเด็ก ได้แสดงออกอย่างไม่ถูกขัดขวาง และช่วยให้ความไม่ดีที่อยู่ภายในตัวเด็กอยู่ภายใต้ การควบคุม ทฤษฎีนี้เห็นว่าการสอนด้วยการบอกกล่าวว่าจะอะไรดี ไม่ดีนั้น ไม่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้านคุณธรรม อย่างแท้จริง และยังคงเป็นการปิดกั้นความองกามของเด็กอีกด้วย ได้แก่ ทฤษฎีของฟรอยด์ (Freud)

2. ทฤษฎีการสืบทอดทางวัฒนธรรม (Cultural Transmission) ทฤษฎีในกลุ่มนี้เห็นว่าหน้าที่ ในการอบรมสั่งสอนต่าง ๆ ล้วนเป็นเรื่องของการสืบทอดทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ ทักษะคุณธรรมการเรียนรู้ต่างๆ ของเด็กอาศัยพื้นฐานของการเลียนแบบการให้รางวัลและการลงโทษ จากผู้ใหญ่ หน้าที่ของผู้ใหญ่จึงเป็นเรื่องของการเป็นแบบอย่างที่ดี จัดหาแบบอย่างที่ดีให้รางวัล และลงโทษเด็กอย่างเหมาะสม ทฤษฎีการสืบทอดทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี ได้แก่ ทฤษฎี ของ สกินเนอร์ (Skinner) และแบนดูรา (Bandura)

3. ทฤษฎีก้าวหน้า (Progressivism) ทฤษฎีในกลุ่มนี้เห็นว่า พัฒนาการของเด็กขึ้นอยู่กับ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและสิ่งแวดล้อม ทฤษฎีในกลุ่มนี้ไม่ได้เห็นด้วยกับทฤษฎีในกลุ่มโรแมนติก ทั้งหมด กล่าวคือ แม้พัฒนาการจะเป็นเรื่องของสิ่งที่อยู่ภายใน แต่ทฤษฎีก้าวหน้าก็เห็นว่า หน้าที่ ในการจัดสิ่งแวดล้อมนั้น มิใช่เพียงเพื่อให้สิ่งที่อยู่ภายในได้แสดงออกมาเท่านั้น แต่ยังต้องพัฒนา ก้าวหน้าไปอีกขั้น เนื่องจากทฤษฎีนี้ เชื่อในพัฒนาการที่มีลำดับขั้นตอนที่ชัดเจนและความก้าวหน้า ดังกล่าว จะเกิดขึ้นได้เมื่อกระตุ้นให้เด็กได้คิดเอง ทฤษฎีที่เป็นที่รู้จักกันดี ได้แก่ ทฤษฎีของเพียเจท์ (Piaget) และ โคลเบอร์ก (Kohlberg)

ทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1976, P.32-33) กล่าวว่าจริยธรรม หมายถึง กฎเกณฑ์ในการตัดสินใจ ความคิดของการกระทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์นี้ที่เกิดขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางปัญญา ซึ่งผูกพันกับอายุของบุคคล โดยอาศัยแนวคิดของเพียเจท์ เป็นหลักในการสร้างทฤษฎีพัฒนาการ ทางจริยธรรม โดยแบ่งพัฒนาการออกเป็น 3 ระดับ ภายในแต่ละระดับยังแบ่งพัฒนาการออกเป็น 2 ขั้น รวมเป็น 6 ขั้น ดังนี้

ระดับที่ 1 ระดับก่อนเข้าใจสังคมและประเพณี (Pre - Conventional Level) คือ เป็นระดับ ค่านิยมทางจริยธรรม ในระดับก่อนแบบแผน การตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ แก่ตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผลที่เกิดขึ้นแก่ผู้อื่น ในระดับนี้ประกอบด้วย ขั้นการใช้เหตุผล เชิงจริยธรรมอีก 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 หลักการหลบหลีกการลงโทษ ช่วงอายุ 0-7 ปี เป็นขั้นที่กระทำอะไรลงไป จะคิดถึง ตนเองเป็นหลัก เชื่อฟังคนอื่นที่มีอำนาจสูงกว่าความรู้สึกกลัวที่จะถูกลงโทษทางกายเป็นตัวกระตุ้น ให้ทำ หรือไม่กระทำลงไป ตนเองมองตนเอง เหมือนกับอยู่ใต้อิทธิพลของคนอื่น ฉะนั้นการกระทำ ที่ถูกต้องจึงหมายถึง การเชื่อฟังผู้มีอำนาจเหนือกว่า เหตุผลในการกระทำ หรือไม่กระทำ ขึ้นอยู่กับ การไม่ถูกลงโทษเป็นสำคัญ

ขั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล ช่วงอายุ 7-10 ปี เป็นขั้นที่คนเราจะกระทำลงไป ก็เริ่มคิดถึง คนอื่นบ้างแต่ก็เป็นไปเพื่อหวังที่จะได้ประโยชน์ตอบแทนจากผู้อื่นที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับ และจะไม่คิดถึงความต้องการของผู้อื่นเลย ถ้าตนไม่คิดว่าตนจะได้รับผลประโยชน์จากเขาในปริมาณที่ ตนพอใจ การตัดสินใจปัญหาจริยธรรมจะคำนึงถึงวัตถุประสงค์เป็นหลัก บุคคลจะทำในสิ่งที่เขาต้องการแม้การ กระทำนั้นจะขัดกับผู้อื่นก็ตาม โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องของสังคม ชอบการแลกเปลี่ยน ที่เท่าเทียมกัน แสดงออกในลักษณะตาต่อตา หรือยื่นหมูยื่นแมว

ระดับที่ 2 ระดับทำตามสังคมและประเพณีนิยม (Conventional Level) คือ เป็นระดับที่มี ค่านิยมทางจริยธรรม ในระดับที่เป็นแบบแผน มีการประพฤติที่ดี ปฏิบัติชอบ ในอันที่จะรักษา ระเบียบแบบแผน และในการสนองความคาดหวังของผู้อื่น สังคมเป็นสิ่งควบคุมความประพฤติ ในระดับนี้ประกอบด้วยการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอีก 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 3 หลักการไฝหะการยอมรับและความพอใจ ช่วงอายุ 10-13 ปี มีความสำคัญในการเป็นคนดี เป็นขั้นที่เราเริ่มนำเอาความรู้สึก หรือความคิดที่แท้จริงของผู้อื่นเข้ามาพิจารณาก่อนตัดสินใจทำอะไรลงไป ก็คิดแล้วว่าสิ่งนั้นไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน หากแต่นำเอาความชื่นชอบมาให้ แรงจูงใจที่จะประพฤติทางจริยธรรมในขั้นนี้คือ การได้เป็นคนดี มีคนยอมรับแนวทางความประพฤติทางจริยธรรม พฤติกรรมของคนในขั้นนี้ จะเป็นไปตามข้อตกลงที่เหมาะสมของกลุ่ม จะไม่มีอะไรที่ทำตามใจของตนเอง โดยไม่คิดถึงคนอื่น เพราะเข้าใจว่าการกระทำตามเสียงส่วนใหญ่ เป็นการกระทำของคนดี

ขั้นที่ 4 หลักการทำตามหน้าที่ของสังคม ช่วงอายุ 13-16 ปี เป็นขั้นที่คนหันเข้าหากฎเกณฑ์ กฎหมาย หรือระเบียบแบบแผนของสังคม เป็นเครื่องชี้นำความประพฤติแทนที่จะทำอะไรตามคนหมู่มาก เพื่อให้เป็นที่ยอมรับ คนจะเริ่มคิดว่าความมีเกียรติยศและความเป็นที่น่านับถือ เป็นสิ่งที่ได้รับมาจากการรักษาสังคมเป็นประการสำคัญ

ระดับที่ 3 ระดับทำตามจริยธรรมของสากล (Post - Conventional Level) คือ เป็นระดับจริยธรรมซึ่งได้มาจากหลักการต่าง ๆ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั่ว ๆ ไปเป็นสากล จริยธรรมร่วมในระดับนี้ประกอบด้วย ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอีก 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา อายุระหว่าง 16 ปีขึ้นไป เป็นขั้นที่โดยปกติแล้วหลักการต่าง ๆ จะถูกเขียนขึ้นมาเป็นลายลักษณ์อักษร ในรูปกฎหมายต่าง ๆ ซึ่งถูกมองว่าเป็นระบบของการปกครอง สิ่งใดที่ถือว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม สิ่งนั้นต้องเป็นสิ่งที่สังคมทั้งหมดกระทำ คนมีจริยธรรมถือว่า “ถูกต้อง” เป็นเรื่องของความคิดเห็นส่วนตัว และข้อตกลงระหว่างบุคคล คนที่อยู่ในขั้นนี้ มุ่งถึงประโยชน์สุขของสังคม ไม่ทำตนให้ขัดต่อสิทธิความคิดของผู้อื่น

ขั้นที่ 6 หลักจิตสำนึกสากล เป็นขั้นที่เกี่ยวข้องกับหลักการต่าง ๆ ทางจริยธรรม ซึ่งเป็นอุดมคติสากล เป็นเรื่องของความสำคัญของแต่ละบุคคล ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความคิดที่ถูกต้องหรือเหมาะสม การกระทำสามารถนำไปใช้ได้กับทุกคน ทุกชาติ ซึ่งเรียกว่าหลักจริยธรรม ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากกฎเกณฑ์ตรงที่ว่า กฎเกณฑ์เป็นสิ่งเฉพาะเจาะจง ส่วนหลักจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่สุดจะเกี่ยวข้องกับเรื่องความยุติธรรม ความเสมอภาคและภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ทุกคน หลักการเหล่านี้อยู่ในระดับสูงกว่ากฎหมายทั้งหลายที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร

ทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรมของเพียเจต์ (Piaget)

เพียเจต์ (Piaget, 1969, P.120 -152) ได้ศึกษาค้นคว้า เรื่องพัฒนาการทางความรู้ ความคิด และสติปัญญา โดยเสนอทฤษฎีว่า ความรู้ ความคิด และปัญญาของมนุษย์ มีขั้นตอนของพัฒนาการ จากเรื่องง่ายไปสู่เรื่องยากตามลำดับ จากรูปธรรม (Concrete) ไปสู่นามธรรม (Abstract) ทฤษฎีพัฒนาการทางความรู้ความคิดนี้มีประโยชน์ต่อการเข้าใจการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งเพียเจต์อธิบายว่า พัฒนาการของเชาวน์ปัญญา (Intelligence) มาจากการที่บุคคลปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมที่ละขั้นตอน การพัฒนา ด้านเชาวน์ปัญญา ประกอบด้วย วิธีการที่สำคัญ 2 กระบวนการ คือ

1. การรับไว้ (Assimilation) คือ การที่มนุษย์รับสิ่งที่ตนมีประสบการณ์มาเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างจิตใจของตน สร้างเป็นแผนผังความคิด (Schema)

2. การปรับตัว (Accommodation) คือ วิธีการที่มนุษย์เรียนรู้โดยปรับตัว คือ ปรับแผนผังความคิด เมื่อพบประสบการณ์ใหม่ที่เราไม่สามารถรับสิ่งนั้นไว้ได้ เพราะสิ่งนั้นไม่เข้ากับความคิดรวบยอด (Concept) ที่เรามีอยู่เดิม คือ เมื่อไม่สามารถรับสิ่งนั้นไว้ได้ เราต้องเปลี่ยนหรือสร้างความคิดรวบยอดขึ้นมาใหม่ คือ มีการเรียนรู้ใหม่เกิดขึ้นนั่นเอง

นอกจากนี้ ยังมีความเห็นว่า การพัฒนาทางคุณธรรมของบุคคลขึ้นอยู่กับความฉลาดในการรับรู้กฎเกณฑ์และลักษณะต่างๆ คือ การพัฒนาทางคุณธรรมของบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับ การพัฒนาทางสติปัญญา (Cognitive Development) ของบุคคล ซึ่งพัฒนาการสติปัญญาของเพียเจท์ ได้แบ่งไว้เป็น 4 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 การรับรู้ทางประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensor Motor Operation Period) คือ ระยะตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุประมาณ 2 ปี การรับรู้ทางประสาทสัมผัสต่างๆ ทำให้เกิดพัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดขึ้น เด็กจะค่อยๆ มีโครงสร้างความคิดต่อสิ่งที่ตนได้พบเห็น

ขั้นที่ 2 ความคิดก่อนปฏิบัติการ (Pre - Operation Period) ช่วงอายุ 2 - 7 ปี เด็กจะเริ่มใช้ภาพแทนวัตถุและเหตุการณ์สามารถเลียนแบบผู้อื่นได้ และพัฒนาอย่างรวดเร็วในช่วงอายุ 2 - 4 ปี เด็กจะยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric) ลักษณะนี้จะลดลงในตอนปลาย คือ ช่วงอายุ 6 - 7 ปี ซึ่งเป็นตอนที่เด็กใช้ภาษาติดต่อทางสังคมอย่างกว้างขวางขึ้น เด็กเริ่มพัฒนาความคิดหาเหตุผลแบบตรรกศาสตร์ แต่ความคิดส่วนใหญ่ยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของการรับรู้

ขั้นที่ 3 ปฏิบัติด้วยรูปธรรม (Concrete - Operation Period) ช่วงอายุ 7 - 11 ปี เป็นขั้นที่เกิดความคิดแบบตรรกศาสตร์ในแง่ที่มองเห็นและจับต้องได้ การพัฒนาทางด้านความคิดจะสูงขึ้นด้วยการค้นหาความจริงเกี่ยวกับวัตถุสิ่งของ

ขั้นที่ 4 ปฏิบัติการด้วยนามธรรม หรือขั้นคิดตามแบบตรรกวิทยา (Formal - Operation Period) อายุ 11 - 15 ปี เป็นช่วงที่พัฒนาด้านสติปัญญาและความคิดถึงขั้นสูงสุด คือ เด็กสามารถคิดหาเหตุผลนอกเหนือจากข้อมูลที่มีอยู่ สามารถแก้ปัญหา ทั้งรูปธรรมและนามธรรมได้โดยวิธีวิทยาศาสตร์

ทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรมของแบนดูรา (Bandura)

แบนดูรา (Bandura. 1977 : 123) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมตามแนวทางการเรียนรู้ทางสังคมไว้ดังนี้

1. สิ่งที่เราเรียนรู้ โดยการเรียนรู้ของบุคคลเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ ซึ่งกลายเป็นความเชื่อที่มีผลต่อการควบคุมพฤติกรรม และเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นบุคคลก็จะมีความคาดหวังล่วงหน้าเกี่ยวกับผลจากการกระทำนั้นได้ ทำให้ตัดสินใจได้ว่าควรทำ หรือไม่ควรทำ

2. วิธีการเรียนรู้ คือการเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ มีทั้งประสบการณ์ตรงและประสบการณ์ทางอ้อม โดยการสังเกต อ่าน ฟัง การบอกเล่าที่เกิดขึ้นกับผู้อื่นทำให้บุคคลมีการเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง
 3. ความเชื่อ ผลจากการเรียนรู้อยู่ในรูปของความเชื่อว่า สิ่งหนึ่งจะสัมพันธ์กับอีกสิ่งหนึ่ง ทั้งนี้เกิดจากการสังเกตและการคิดของบุคคล รวมทั้งการบอกเล่าจากบุคคลอื่น ความเชื่อนี้สามารถกำหนดพฤติกรรมของบุคคลได้
 4. การควบคุมพฤติกรรมด้วยความรู้และความเข้าใจ บุคคลนั้นจะมีความรู้ความเข้าใจได้ และสามารถถ่ายทอดสิ่งที่ตนรู้ได้ รวมทั้งมองเห็นผลของการกระทำที่จะเกิดตามมา ซึ่งอาจดีหรือเลว ทำให้สามารถตัดสินใจได้ว่าควรทำ หรือไม่ควรทำ
 5. จริยธรรม เป็นหลักเกณฑ์ กฎเกณฑ์ แนวทางการประพฤติปฏิบัติโดยบุคคลสามารถประเมินได้ถึงความผิดถูกของการกระทำ
 6. การบังคับตนเอง คือ บุคคลสามารถบังคับตนเองที่จะประพฤติหรือละเว้นการประพฤติได้ตามมาตรฐานของตนเอง ตามการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและอ้อมของตนความสามารถในการบังคับตนเองนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางสังคม หากการเสริมแรงเป็นไปในทางบวก ก็มีแนวโน้มที่จะละเว้นไม่ปฏิบัติในสิ่งไม่ดีและประพฤติในสิ่งดีงาม
- สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณธรรมตามทฤษฎีต่างๆ ที่ได้กล่าวข้างต้น ต้องอาศัยความรู้ ความคิดนี้มีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของเด็ก การเรียนรู้ทางสังคม เพราะสังคมเป็นตัวควบคุมความประพฤติ และการเรียนรู้ต่างๆ ของเด็กอาศัยพื้นฐานการเลียนแบบจากผู้ใหญ่ ดังนั้นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ และตั้งใจของผู้เกี่ยวข้องทุกๆ ฝ่าย โดยการกระตุ้นและเสริมแรงให้เกิดกำลังใจ จะได้ผลในทุกๆ ด้าน อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

คุณธรรมพื้นฐานของนักเรียน

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม

วิลด์ ตั้งจิตสมคิด (ม.ป.ป. : 61) ได้กล่าวว่า การปลูกฝังคุณธรรม ให้แก่เด็กและเยาวชนนั้น ควรเริ่มต้นที่บ้านเป็นสำคัญเพื่อเป็นการปูพื้นฐาน พ่อแม่ควรจะทำตนแบบที่ตนชอบ เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้แสดงความคิดเห็น และพ่อแม่จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูก หากทำได้ เด็กจะประสบความสำเร็จในชีวิตเบื้องตันไปแล้วครั้งหนึ่ง โรงเรียนเป็นแหล่งที่สอง รองจากบ้านที่มีส่วนในการปลูกฝังคุณธรรม ให้แก่เด็กและเยาวชน โดยเฉพาะครูอาจารย์ นับได้ว่าเป็นหัวใจในบรรดาองค์ประกอบต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาเพราะครูเป็นผู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ในตัวผู้เรียน ถึงแม้จะมีปรัชญาการศึกษา หลักสูตร กระบวนการการเรียนการสอน สื่อการสอน การวัดผลและประเมินผลที่เหมาะสมสอดคล้องกับ การดำรงชีวิตของผู้เรียนในปัจจุบัน

ก็ตาม แต่สิ่งเหล่านี้ย่อมไร้ความหมายถ้าครูไม่นำไปใช้หรือปฏิบัติ ดังนั้น ครู อาจารย์จึงมีบทบาทที่สำคัญต่อการปลูกฝังคุณธรรมรองจากทางบ้าน นอกจากนั้นสถาบันการเมืองก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่จะช่วยในการปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนด้วยเช่นกัน เพราะผู้นำไม่ว่าจะเป็นฝ่ายรัฐบาลหรือฝ่ายค้านก็ตาม ย่อมมีส่วนในเรื่องนี้อย่างยิ่ง เพราะผู้ใหญ่จะเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กได้ปฏิบัติตาม หากผู้ใหญ่ขาดคุณธรรมแล้ว เด็กและเยาวชนเหล่านี้ก็จะถือเป็นแบบอย่าง ดังนั้น ผู้ใหญ่ควรคิดก่อนทำ เพราะการกระทำในวันนี้จะเป็นผลในวันข้างหน้า

วิจิตร ศรีสะอ้าน (2550 : 14) ได้กล่าวถึงตอนหนึ่งในการประชุมและปาฐกถาพิเศษ เรื่องพลังเยาวชนเพื่อสร้างคุณธรรมว่า โรงเรียนแต่ละแห่งต้องสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เน้นคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ได้แก่ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี และมีน้ำใจ เพื่อให้เด็กดีมีความรู้ อยู่ดีมีสุข

ประเวศ วะสี (2550 : 3) ได้กล่าวถึงระบบการศึกษาที่คุณธรรมนำความรู้ว่า อุปสรรคของการพัฒนาคุณธรรม คือ ระบบการศึกษาที่เอาวิชาเป็นตัวตั้ง เน้นว่าเรียนวิชาอะไร ได้ใช้ตำราอะไร สอนวิชาอะไร และสำเร็จวิชาอะไร เรื่องนี้ท่านเจ้าคุณพรหมคุณาภรณ์ พุฒมา 20-30 ปี ว่าเป็นการศึกษาแยกส่วน แยกการศึกษาจากชีวิต เด็กไม่อยากคุยกับพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เพราะคุยแล้วไม่ได้คะแนน คะแนนไปอยู่ในการท่องตำรา แท้จริง พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย มีความรู้ในตัวมาก น่าจะเรียนรู้

สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณธรรมให้แก่เด็กนั้น ต้องเริ่มจากครอบครัว พ่อแม่จึงควรเป็นแบบอย่างที่ดีให้ลูกและบทบาทรองมา คือ โรงเรียน ดังนั้น ครูผู้สอนจึงเป็นผู้นำให้นักเรียนโดยอบรมสั่งสอนในระหว่างการเรียนรู้ โดยเปลี่ยนพฤติกรรมจากกิจกรรมที่ครูจัดให้ จะต้องแทรกคุณธรรม 8 ประการในแต่ละกิจกรรมเพื่อให้เด็กเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข

การพัฒนาคุณธรรมพื้นฐานของนักเรียน

สาเหตุที่ทำให้ต้องพัฒนาคุณธรรมพื้นฐานของนักเรียน มาจากเหตุผลหลายประการ ดังนี้ สภาพแวดล้อม ต้องยอมรับว่าสภาพแวดล้อมนั้นจะมีผลต่อจิตใจของมนุษย์ซึ่งมีความอ่อนโยนและเปลี่ยนแปลงได้ง่ายนอกจากจะได้รับการฝึกให้มีความเข้มแข็งด้านจิตใจมานานและเป็นนิสัย การขาดแบบอย่างที่ดี การที่จะหาแบบอย่างของบุคคลในทางที่ถูกที่ควรตามทำนองคลองธรรมนั้น ย่อมหาได้ยากแม้ว่ามีแต่ก็น้อย

ทิสนา แคมมณี (2543 : 4-5) ได้กล่าวถึง การพัฒนาคุณธรรมพื้นฐาน สำหรับครู อาจารย์ ข้าราชการว่าสามารถที่จะดำเนินการได้ คือ การป้องกันปัญหาอันก่อให้เกิดการกระทำผิดจริยธรรม โดยการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี มิให้บุคคลทำความชั่วหาผลประโยชน์จัดแหล่งอบรมมุขทั้งปวง ให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนทางจริยธรรมอยู่เสมอ ประกาศเกียรติคุณ ให้รางวัลยกย่องผู้กระทำ

ความดีให้ปรากฏต่อสาธารณชน พัฒนาและปลูกฝังค่านิยม ทักษะและบุคลิกภาพ โดยใช้กิจกรรมอย่างหลากหลาย เช่นกิจกรรมกลุ่มการปฏิบัติธรรมระดับ ศีล สมาธิ ปัญญา การปลูกฝังให้มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมให้สูงขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ม.ป.ป. : 28) ได้เน้นการพัฒนาและปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมไว้ว่า ควรกระทำโดยการประพฤติปฏิบัติจริงทุกอย่าง ต้องเกิดจากการเรียนรู้และมีใช้ความรู้และมีใช้ความรู้ที่เป็นเพียงทฤษฎี แต่ต้องเป็นความรู้ที่เกิดจากการประพฤติปฏิบัติที่สำคัญควรกระทำซ้ำบ่อย ๆ เป็นประจำ จะทำให้เกิดการพัฒนาคุณธรรมและจะเกิดการฝังรากลึกกลายเป็นเจตคติ ค่านิยมเฉพาะตนขึ้น

นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการ (2550 : 14) ได้ประกาศนโยบายการยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนัก สำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ การมีสันติวิธี วิถีประชาธิปไตยพัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข โดยคุณธรรมพื้นฐาน ประกอบด้วย

1. ด้านความขยัน เป็นพฤติกรรมเอาใจใส่ต่องานที่ได้รับมอบหมาย การลงมือทำงานทันทีที่ได้รับมอบหมาย โดยไม่ต้องให้ผู้อื่นมาบังคับการทำงานอย่างตั้งใจเต็มความสามารถ เมื่อมีอุปสรรคพยายามแก้ไขเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงโดยไม่ละทิ้งงาน เมื่อมีเวลาว่างก็มักใช้ในการทบทวนฝึกฝนสิ่งที่ได้เรียนรู้มา หรือทำกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อตนเองหรือผู้อื่น มีความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่ การงานอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง มีความพยายามไม่ท้อถอย กล้าเผชิญอุปสรรคที่ท้าทาย ทำหน้าที่อย่างจริงจัง ซึ่งนักวิชาการและผู้เกี่ยวข้องได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (2541 : 19) ให้ความหมายของ ความขยันไว้ว่า หมายถึง ความตั้งใจที่ปฏิบัติหน้าที่และการกระทำกิจของตนให้สำเร็จด้วยความมานะอดุสาหะ อดทนไม่ย่อท้อ และปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอ จนหน้าที่การงานนั้นสำเร็จลุล่วงไป

สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์ และคนอื่น ๆ (2545 : 29) ให้ความหมายของ ความขยันไว้ว่า การทำงานด้วยความพยายามไม่ย่อท้อ เสียสละ อดทน ความซื่อสัตย์ทุกอย่าง เพียรหา หาความรู้ หาทรัพย์ เพียรทำ กระทำแต่ความดี เพียรรักษาความดี รักษาทรัพย์ เพียรระวัง ระวังระวังไม่ให้เกิดความบกพร่อง และผิดพลาด

รชดา สมทรัพย์ (2551 : 19) ให้ความหมายของ ความขยันไว้ว่า หมายถึง ความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การงานอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ อดทน ไม่ท้อถอยต่ออุปสรรค ความขยันต้องปฏิบัติควบคู่กับการใช้สติปัญญาจนเกิดผลงานสำเร็จตามความมุ่งหมาย

พฤติกรรมของผู้ที่มีความขยัน โดยมีนักวิชาการได้กล่าวไว้ดังต่อไปนี้ (สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์ และคนอื่นๆ. 2545 : 29)

1. ตื่นนอนแต่เช้าทุกวัน
2. ทำงานที่ได้รับมอบหมายแล้วเสร็จตามเวลาที่กำหนดทุกครั้ง
3. ไม่จับจดล่าช้า ไม่เลี้ยงงาน เกีย่งงาน และผัดวันประกันพรุ่ง
4. ใช้เวลาว่างทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เช่น อ่านหนังสือ ทำงานอดิเรก
5. มีความมานะ บากบั่น อดทนต่ออุปสรรคและความยากลำบากในการทำงาน
6. ช่วยเหลืองาน ให้ความร่วมมือในการทำงานของหมู่คณะ

กมล ภูประเสริฐ (ม.ป.ป. : 3) ได้กำหนดพฤติกรรมของความขยันไว้ดังนี้

1. การปฏิบัติหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ ทำหน้าที่ให้เรียบร้อยไม่คั่งค้าง
2. การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเข้มแข็ง อดทน ตั้งใจ
3. การใช้เวลาว่างทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์
4. ความสนใจ กระตือรือร้นในสิ่งต่าง ๆ และในกิจกรรมที่ตนมีส่วนร่วม

สรุปได้ว่า ความขยัน เป็นการมีพฤติกรรมเอาใจใส่ต่องานที่ได้รับมอบหมาย การลงมือทำงานทันทีที่ได้รับมอบหมายโดยไม่ต้องให้ผู้อื่นมาบังคับการทำงานอย่างตั้งใจเต็มความสามารถ เมื่อมีอุปสรรคพยายามแก้ไขเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงโดยไม่ละทิ้งงาน มีเวลาว่างก็มักใช้ในการทบทวนฝึกฝนสิ่งที่ได้เรียนรู้มา หรือทำกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อตนเองหรือผู้อื่น

2. ด้านความประหยัดเป็นการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายรู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อ เก็บออมถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ รู้จักทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายของตนอยู่เสมอ ซึ่งนักวิชาการและผู้เกี่ยวข้องได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 10) ให้ความหมายคำว่า ความประหยัด หมายถึง การใช้จ่ายอย่างปานกลาง พอให้ความสุขตามความจำเป็นของชีวิต และมีความหมายตรงข้ามกับความสุรุ่ยสุร่าย ซึ่งหมายถึง ใช้อย่างฟุ่มเฟือยตามความพอใจ จนลี้มฐานะ และถือว่า เงินทองเป็นของหมดเปลือง เมื่อหมดแล้วก็ทำให้เกิดความลำบากต้องเป็นหนี้สินคนอื่น ส่วนมัชยัสถ์หรือคนประหยัดนั้น ย่อมใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล รู้จักประมาณว่า ต้องใช้จ่ายอะไรบ้าง รู้สิ่งใดควรเสีย สิ่งใดไม่ควรเสีย เงินรายได้ที่หามาเมื่อเหลือจากการใช้จ่ายก็เก็บไว้เป็นทุนรอนต่อไป โดยเลือกพิจารณาแต่เฉพาะการลงทุนที่เหมาะสมมั่นคง

โสภณ สุภาพงษ์ (2542 : 107-112) ให้ความหมายคำว่า ความประหยัด หมายถึง การรู้จักใช้ลดความต้องการของตนเองลงและใช้เท่าที่จำเป็น

วศิน อินทสระ (2544 : 150-158) ให้ความหมาย คำว่า ความประหยัด คือ การใช้ทรัพย์สินไม่ให้เกิดความสูญเปล่า เช่น การรับประทานอาหารให้หมดจาน อาหารไม่กินทิ้งกินขว้าง รู้จักใช้เสื้อผ้าหรือเครื่องใช้อย่างคุ้มค่าคุ้มราคา และใช้อย่างทะนุถนอม การใช้เวลาเกิดประโยชน์มากที่สุด

กองแก้ว เจริญอักษร (2545 : 114) ให้ความหมายของความประหยัด หมายถึง การรู้จักใช้ รู้จักจ่าย พิจารณาฐานะ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต.). (2547 : 38) ให้ความหมายความประหยัด หมายถึง การรู้จักเก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานไว้ด้วยความเพียรอันชอบธรรมไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย

ดวงเด่น นุเรมรัมย์ (2548 : 54) ให้ความหมาย คำว่า ความประหยัด หมายถึง การใช้สิ่งทั้งหลายอย่างพอเหมาะพอควร เพื่อให้ได้ประโยชน์มากที่สุด การรู้จักใช้ รู้จักออมทรัพย์สิ้น เวลา ทรัพย์ากรทั้งส่วนตนและสังคมตามความจำเป็นให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด รวมทั้งการรู้จักดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับฐานะความเป็นอยู่ส่วนตนและสังคม

ละเอียด ศิลาน้อย (ม.ป.ป. : 98) ให้ความหมาย คำว่า ประหยัด คือ การรู้จักบริโภคนหรือใช้จ่ายในขอบเขตที่จำเป็นและสมควร

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 34) ได้กำหนดประเภทของการประหยัด โดยแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1. การประหยัดทรัพย์ หมายถึง การรู้จักใช้จ่ายทรัพย์สิ้น เงินทองที่มีอยู่ หรือที่หามาได้ในทางที่เหมาะสม และเป็นประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัวอย่างแท้จริงตามความจำเป็น การประหยัดทรัพย์ สามารถปลูกฝังให้เกิดขึ้น ดังนี้

1.1 แบ่งทรัพย์ออกเป็นสัดส่วน ใช้จ่ายตามสัดส่วนให้พอดี

1.2 เลือกซื้อหาสิ่งของหรือเครื่องใช้ตามสมควรแก่ฐานะ

1.3 งดการใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็นต่าง ๆ

1.4 ไม่เที่ยวเตร่ในสถานการณที่เรีงรมย์ต่าง ๆ

1.5 ละทิ้งค่านิยมที่ไม่ดี เช่น ใช้จ่ายของราคาแพง ๆ การนิยมใช้สินค้าจากต่างประเทศ และสิ่งของฟุ่มเฟือยต่าง ๆ

2. ประหยัดเวลา หมายถึง การรู้จักคุณค่าของเวลาและใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมให้มากที่สุด โดยไม่ปล่อยเวลาให้เสียไปโดยเปล่าประโยชน์ การประหยัดเวลา สามารถปลูกฝังให้เกิดขึ้นได้ ดังนี้

2.1 รู้จักแบ่งเวลาให้เป็นสัดส่วนและใช้เวลาให้เหมาะสม

2.2 พยายามใช้เวลาให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

2.3 ไม่ทำให้คนอื่นเสียเวลาเพราะตัวเราเป็นต้นเหตุ เช่น การผิคนัด

3. การประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การรู้จักประโยชน์ คุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ เช่น ดิน น้ำ อากาศ ธาตุ ดันไม้ ฯลฯ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติโดย

3.1 ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า

3.2 ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าเท่าที่จำเป็น โดยให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

3.3 ไม่ทำลายทรัพยากรให้เสียหายหรือเสื่อมค่าโดยไม่มีเหตุอันควร

3.4 ต้องถือว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่มีความค่าต่อสังคม และเป็นของส่วนรวม การทำลายทรัพยากรถือเป็นการทำลายทรัพย์สินของสังคม

3.5 ควรหาทางเพิ่มหรือสร้างทรัพยากรขึ้นแทนที่ต้องเสียหายหรือถูกทำลาย

สรุปได้ว่า ความประหยัด เป็นการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อ เก็บออมถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่า รู้จักทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายของตนอยู่เสมอ ใช้จ่ายอย่างปานกลางตามความจำเป็นของชีวิต ไม่ใช่อย่างฟุ่มเฟือยตามความพอใจ ใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล รู้จักประมาณว่า สิ่งใดควรเสียสิ่งใดไม่ควรเสีย รู้จักใช้ประโยชน์ในทรัพยากรให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า ต่อตนเอง และสังคม ทำให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองและเศรษฐกิจของชาติ มีความมั่นคง

3. ด้านความซื่อสัตย์ เป็นความประพฤติในการตรงต่อเวลา หน้าที่ และวิชาชีพ มีความจริงใจ ปลอดจากความรู้สึกลำเอียง หรืออคติ ไม่ใช่แค่หักกลดโกงทั้งทางตรงและทางอ้อมรับรู้หน้าที่ของตนเอง ปฏิบัติอย่างเต็มที่และถูกต้อง ซึ่งนักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ดวงเด่น นุเรมรัมย์ (2548 : 23) ให้ความหมาย คำว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสม และตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา ทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น ตลอดทั้งในด้านหน้าที่การงานตามคำมั่นสัญญา ความประพฤติที่ตรงไปตรงมา และจริงใจในสิ่งที่ถูกที่ควร ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม รวมไปถึงการไม่คิดโกงหลอกหลวง

ชูวงศ์ ฉายะบุตร และมุ่งหมาย ซื่อตรง (2548 : 7) ได้ให้ความหมายของความซื่อสัตย์ คือ การปฏิบัติตนทางกาย ทางวาจาและทางใจที่ตรงไปตรงมา ไม่แสดงความคดโกง ไม่หลอกหลวง ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น ลั่นวาจาว่าจะทำงานสิ่งใดก็จะต้องทำให้สำเร็จเป็นอย่างดี ไม่กลับกลอก มีความจริงใจต่อทุกคนจนเป็นที่ไว้วางใจของทุกคน

บุญศักดิ์ แสงระวี (2541 : 139) อธิบายถึง ลักษณะของผู้ที่มีความซื่อสัตย์จะมีพฤติกรรมแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. ความมีสติจะ คือ การแสดงออกที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการนึกคิดกับการพูด และการกระทำ เช่น พูดและทำตรงกับที่คิด คิดอย่างไรพูดและทำอย่างนั้น ไม่เรรวน เปลี่ยนไป เปลี่ยนมา และเคยพูดไว้อย่างไรครั้งต่อไปก็พูดอย่างนั้น

2. ความจริงใจ คือ การแสดงออกใด ๆ ต่อบุคคลอื่นด้วยความรู้สึกแบบตรงไปตรงมา ไม่หวาดระแวงจนไม่อาจมอบความรู้สึกใด ๆ ต่อบุคคลอื่นได้ หรือทำให้การแสดงออก และการกระทำเบี่ยงเบนไปจากความเป็นจริง

3. ความไว้วางใจหรือความน่าเชื่อถือ คือการกระทำตนให้เป็นบุคคลที่น่าไว้วางใจของบุคคลอื่นเสมอ ๆ

คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมของผู้ที่มีความซื่อสัตย์ คือ ผู้ที่มีความประพฤติตรงทั้งหน้าที่ต่อวิชาชีพ ตรงต่อเวลา ไม่ใช่เล่นท์กลศโกงทั้งทางตรงและทางอ้อม รับรู้หน้าที่ของตนเอง และปฏิบัติอย่างเต็มที่ถูกต้อง

กระทรวงศึกษาธิการ (2550 : 11) ได้ให้ความหมายของความซื่อสัตย์ไว้ว่า หมายถึง การประพฤติตรงไม่เอนเอียง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม มีความจริงใจ ปลอดจากความรู้สึกลำเอียงหรืออคติ

สรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์ เป็นการกระทำตามข้อตกลงตรงอย่างไร้ตรงมา พุคตามความจริง รักษาสิ่งจะ มีความประพฤติตรงทั้งต่อเวลา หน้าที่และต่อวิชาชีพ มีความจริงใจ ปลอดจากความรู้สึกลำเอียง หรืออคติ ไม่ใช่เล่นท์กลศโกงทั้งทางตรงและทางอ้อม รับรู้หน้าที่ของตนเอง ปฏิบัติอย่างเต็มที่ และถูกต้อง การประพฤติอย่างเหมาะสม มีความจริงใจ ทั้งกาย วาจา ใจ ทั้งต่อตนเอง ผู้อื่นสังคม และประเทศชาติ

4. ด้านความมีวินัย เป็นการยึดมั่นที่จะประพฤติปฏิบัติตนตามแบบแผนระเบียบข้อบังคับ และข้อปฏิบัติที่ถูกต้องดงามอย่างสม่ำเสมอด้วยตนเอง ทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น โดยไม่หวั่นไหวต่อสิ่งยั่วยุภายนอกหรือความต้องการอื่นที่จะมาเบี่ยงเบนแบบแผนพฤติกรรมของตน การปฏิบัติตนในขอบเขตของกฎระเบียบของสถานศึกษา โดยที่ตนเองยินดีปฏิบัติตามอย่างเต็มใจ ยึดมั่นในระเบียบแบบแผนข้อบังคับและข้อปฏิบัติ รวมทั้งการมีวินัยทั้งต่อตนเองและสังคม การพัฒนานักเรียนให้มีวินัยนับว่าเป็นสิ่งจำเป็น เพราะวินัยเป็นสิ่งสัมพันธ์กับชีวิต ความเป็นอยู่ทางสังคม ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย โรงเรียนจึงจำเป็นต้องแนะนำแนวทางให้นักเรียนสามารถประพฤติตนให้เป็นผู้มีวินัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีวินัยในตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นยอดปรารถนาของตน นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายดังนี้

พนัส หันนาคินทร์ (2542 : 38) ให้ความหมายคำว่า ความมีวินัย หมายถึง การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ กติกา และกฎหมาย ตามที่สังคมได้วางไว้หรือกลุ่มได้ตกลงกันอันนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้า ความมั่นคง และความปลอดภัย

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 20) ให้ความหมายคำว่า ความมีวินัย หมายถึง ระเบียบกฎเกณฑ์ ข้อตกลงขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการให้บุคคลประพฤติปฏิบัติในการดำรงชีวิตร่วมกัน เพื่อให้อยู่อย่างราบเรียบ มีความสุข ความสำเร็จ โดยอาศัยการฝึกให้รู้จักปฏิบัติตน รู้จักควบคุมตนเอง

รุจิร ภู่อาระ และคนอื่นๆ (ม.ป.ป. : 17) ให้ความหมายคำว่า ความมีวินัย หมายถึง กติกา กฎ ข้อบังคับ หรือกฎหมายที่กำหนดไว้เป็นแนวปฏิบัติของคนในสังคมเพื่อให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เช่น กฎของลูกเสือ เป็นต้น

วินัย พัฒนรัฐ (ม.ป.ป. : 9) ให้ความหมายคำว่า ความมีวินัย หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตามกฎ และกติกาต่างๆ ที่สังคมกำหนดขึ้นในสังคม เช่น คำสั่ง ประกาศ ระเบียบในโรงเรียน เป็นต้น

วินัยเป็นสิ่งจำเป็นในการเสริมสร้างแนวทางในการปฏิบัติของนักเรียนให้มีระเบียบ กฎเกณฑ์ โดยนักวิชาการและผู้เกี่ยวข้องได้กล่าวไว้ดังนี้

นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2540 : 31-34) กล่าวถึงประเภทของวินัย โดยแบ่งเป็นดังนี้

1. วินัยในตนเอง หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการที่ปฏิบัติเพื่อบังคับตนเองให้ปฏิบัติตาม ถ้านักเรียนมีวินัยในตนเองแล้ว ก็จะลดปัญหาในด้านการปกครองนักเรียนได้เป็นอย่างมาก โรงเรียนไม่จำเป็นต้องออกข้อบังคับ ระเบียบการควบคุมและการปกครองก็สะดวกสบาย รู้จักความรับผิดชอบ ปฏิบัติตามหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ วินัยในตนเองจะช่วยให้บุคคล มีลักษณะดังนี้

1.1 รู้จักบังคับตนเอง และมีกำลังใจที่จะกระตุ้นเตือนให้ตนเองปฏิบัติในสิ่งที่ตนเองปรารถนา

1.2 ปฏิบัติตามระเบียบที่ตนมีหน้าที่อยู่โดยไม่มีใครบังคับทำงานสำเร็จเรียบร้อยทันตามเวลาที่กำหนด

2. วินัยแบบดำเนินงานให้สอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน แนวคิดนี้ถือว่านักเรียนได้ทำในสิ่งที่ตนสนใจแล้ว ปัญหาเรื่องวินัยก็จะไม่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่นักเรียนจะใช้ในการแก้ปัญหาทางวินัยของนักเรียน

3. วินัยที่เกิดจากความรู้ความรับผิดชอบและเกียรติของตน โดยมีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนมีความประพฤติดี โดยพยายามสร้างให้นักเรียนนับถือในเกียรติของตนและรู้จักรับผิดชอบต่อการรักษาเกียรตินั้น

การแบ่งประเภทของวินัยดังกล่าว ทำให้รู้จักและเข้าใจความหมายของวินัยชัดเจนขึ้น เพื่อความสะดวกแก่การนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อนักเรียน การพยายามปลูกฝังและการส่งเสริมการมีวินัยในตนเองกับนักเรียน โดยให้รู้จักรับผิดชอบและเกียรติของตนย่อมจะมีผลให้นักเรียนทำความดี เพราะรักที่จะทำความดี ไม่ใช่เพราะเกรงกลัวอำนาจภายนอก นักเรียนย่อมจะเป็นผู้รู้คุณค่าของตนเอง อันเป็นคุณธรรมขั้นสูงของความเป็นคน

สรุปได้ว่า ความมีวินัย เป็นการยึดมั่นที่จะประพฤติตนตามแบบแผนระเบียบข้อบังคับ และข้อปฏิบัติที่ถูกต้องดังมาอย่างสม่ำเสมอด้วยตนเอง ทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น โดยไม่หวั่นไหวต่อสิ่งยั่วยุภายนอกหรือความต้องการอื่นที่จะมาเบี่ยงเบนแบบแผนพฤติกรรมของตน การปฏิบัติตนในขอบเขตของกฎระเบียบของสถานศึกษา ร่วมการมีวินัยทั้งต่อตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม และรู้จักความรับผิดชอบ ปฏิบัติตามหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ

5. ด้านความสุภาพ เป็นการมีมารยาทเรียบร้อย ใช้กิริยาจาจรวมถึงการแต่งกายที่เหมาะสมกับบุคคล เวลา และสถานที่ มีความอ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพและกาลเทศะมีสัมมาคารวะเรียบร้อย ไม่ก้าวร้าว รุนแรง หรือวางอำนาจข่มเหงผู้อื่นทั้งโดยวาจาและท่าทาง เป็นผู้มีมารยาทดีงามวางตนเหมาะสมตามวัฒนธรรมไทย ซึ่งนักวิชาการและผู้เกี่ยวข้องได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2550 : 25) ได้ให้ความหมายของความสุขภาพว่า หมายถึง เรียบร้อย อ่อนโยน ละมุนละม่อม มีกิจกรรมารยาทที่ดีงาม มีสัมมาคารวะ

รชดา สมทรัพย์ (2551 : 17) ได้ให้ความหมายของความสุขภาพ หมายถึง เรียบร้อยอ่อนหวาน มีกิจกรรมารยาทที่ดีงามรวมทั้งการแต่งกายที่เหมาะสมกับบุคคล เวลา และสถานที่ที่มีสัมมาคารวะ ไม่ก้าวร้าว มีความมั่นใจในตนเอง

คุณลักษณะเชิงพฤติกรรม ผู้ที่มีความสุภาพ คือ ผู้ที่อ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพ และกาลเทศะ มีการแต่งกายที่เหมาะสมกับบุคคล เวลา และสถานที่ ไม่ก้าวร้าวรุนแรง วางอำนาจ ข่มขู่ผู้อื่นทั้งโดยวาจาและท่าทาง ขณะเดียวกันยังมีความมั่นใจในตนเอง เป็นผู้ที่มีมารยาททางตน เหมาะสมตามวัฒนธรรมไทย

กรมการศาสนา (ม.ป.ป. : 238 - 240) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของความสุขภาพ ดังนี้

1. ทำให้ต่างฝ่ายต่างเกิดความชื่นบาน มีใจผูกพันรักใคร่
2. ทำให้ใคร่ประพฤตีสั่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน อยากช่วยเหลือกิจกรรมของกันและกัน
3. ประสงค์จะทำการงานใด ย่อมดำเนินการไปโดยราบรื่น
4. ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ
5. จะศึกษาเล่าเรียนศิลปวิทยาจากผู้ใด ก็ย่อมดำเนินไปได้สะดวก
6. ทำให้เป็นคนน่ารัก มีผู้ยินดีต้อนรับเชื้อเชิญ

นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึงหลักการฝึกอบรมตนให้เป็นผู้ที่มีความสุภาพ ดังนี้

1. การแสดงทางกาย ได้แก่
 - 1.1 รู้จักรักษาความเรียบร้อย
 - 1.2 ไม่แสดงกิริยาน่ารังเกียจและน่าอับอาย
 - 1.3 ต้องแสดงความมีสัมมาคารวะ
 - 1.4 แสดงกิริยาเป็นที่น่ารัก
 - 1.5 รู้จักแสดงกิริยาเป็นสง่า
 - 1.6 ไม่ทำกิริยาอาการแสดงความเห็นแก่ตัว
2. การแสดงทางวาจา ได้แก่
 - 2.1 รู้จักใช้ถ้อยคำสำเนียงนุ่มนวล อ่อนหวาน ชัดถ้อยชัดคำ
 - 2.2 รู้จักใช้ถ้อยคำสำนวนให้เหมาะสม และเหมาะสมต่อกาลเทศะ
 - 2.3 ไม่กล่าวร้ายติเตียนล่วงเกินผู้ใด
 - 2.4 รู้จักใช้คำพูดตามแก่โอกาสและฐานะของบุคคล
 - 2.5 รู้จักใช้ถ้อยคำยกย่อง สรรเสริญอย่างเหมาะสม

2.6 รู้จักใช้ถ้อยคำในการสนทนา ให้ผู้ฟังสบายใจ

3. การแสดงเนื้อเรื่องมาจากใจ ได้แก่

3.1 รู้จักข่มใจไม่บันดาลโทสะให้เสียกิริยาและไม่ห้อยยโส

3.2 รู้จักเกรงใจผู้อื่น

3.3 รู้จักรักความดีงาม

3.4 รู้จักเคารพตน

3.5 รู้จักเคารพผู้อื่นด้วยความรู้สึกอ่อนน้อม

3.6 รู้จักเคารพบุคคลตามสมควรแก่ความเจริญ

สรุปได้ว่า ความสุภาพ เป็นการมีมารยาทเรียบร้อย ใช้กิริยาวาจา รวมถึง การแต่งกาย ที่เหมาะสมกับบุคคล เวลา และสถานที่ มีความอ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพ และกาลเทศะ มีสัมมาคารวะ เรียบร้อย ไม่ก้าวร้าว รุนแรง หรือวางอำนาจข่มผู้อื่นทั้งโดยวาจา และท่าทาง เป็นผู้ มีมารยาทดีงามวางตนเหมาะสมตามวัฒนธรรมไทย เรียบร้อย อ่อนโยน ละมุนละม่อม มีกิริยามารยาท ที่ดีงาม รู้จักใช้คำพูดตามควรแก่โอกาสและฐานะของบุคคลผู้พูดด้วย รู้จักเกรงใจผู้อื่น รู้จักใช้ ถ้อยคำยกย่องสรรเสริญพอเหมาะพอควร และใช้ถ้อยคำในการสนทนาให้ผู้ฟัง สบายใจ

6. ด้านความสะอาด เป็นการรักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้อง ตามสุขลักษณะ ฝึกฝนจิตใจมิให้ขุ่นมัว มีความแจ่มใสอยู่เสมอ ปราศจากความมัวหมองทั้งกายใจ และสภาพแวดล้อม มีความโปร่งใสเป็นที่เจริญตาทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น ซึ่งนักวิชาการ และผู้เกี่ยวข้อง ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

วณิชชา เพชรสุวรรณ (ม.ป.ป. : 8-13) ได้ให้ความหมายของความสะอาดไว้ว่า หมายถึง การรักษาความสะอาดทั้งที่บ้าน และโรงเรียน ดังต่อไปนี้ บ้านเป็นสถานที่ที่เราอาศัย พักผ่อนหลับ นอน ให้ความปลอดภัยและสร้างความสบายทั้งกาย และใจให้ทุกคนในครอบครัว ฉะนั้นจึงต้อง รู้จักทำความสะอาดในส่วนประกอบต่าง ๆ ภายในบ้าน รวมทั้งวัสดุสิ่งของ เครื่องใช้ให้ดูสวยงาม และอยู่ในสภาพที่อยู่ตลอดเวลา

การทำความสะอาดจะทำได้ตามลักษณะและความเหมาะสมดังนี้

1. บริเวณบ้าน ควรเก็บกวาด ขยะมูลฝอย ลงถังขยะให้เป็นที่

2. ควรมีที่รองรับ ขยะมูลฝอย สิ่งของที่ไม่ได้ใช้แล้ว วางไว้ในบ้านหลาย ๆ แห่ง เช่น

ตามบริเวณบ้าน ห้องรับแขก ห้องนั่งเล่น เป็นต้น รักษาความสะอาดบริเวณห้องนอน ห้องแต่งตัว ห้องครัว ห้องน้ำ ห้องส้วม ให้อยู่ในสภาพที่น่าอยู่ เรียบร้อย และสะอาด โรงเรียนเป็นสถานที่ ฝึกอบรมนักเรียนให้เป็นคนดี มีความรับผิดชอบรู้หน้าที่

นักเรียนทุกคนต้องมีหน้าที่ช่วยพัฒนาโรงเรียนให้มีความสะอาดน่าอยู่ นักเรียนสามารถที่ จะทำได้หลากหลายวิธีคือ

1. ทิ้งขยะอาหารหรือสิ่งที่ไม่ต้องการลงในถังขยะให้ถูกต้อง
2. ต้องทำเวรตามที่ได้รับมอบหมายร่วมกันทำความสะอาดบริเวณ โรงเรียน อาคารเรียน โรงอาหาร อาคารประกอบการ และอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ
3. รักษาทรัพย์สินของโรงเรียนให้ดีที่สุด
4. เมื่อพบเห็นสิ่งใดที่ชำรุดหรือเสียหายให้แจ้งเจ้าหน้าที่เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สามารถใช้งานได้
5. ช่วยตักเตือนผู้ที่กระทำผิดหรือบอกครู อาจารย์ให้ทราบเพื่อช่วยกันพัฒนาลักษณะนิสัยที่ดีให้กับนักเรียนทุกคน
6. การรักษาความสะอาดในชั้นเรียน โต๊ะเก้าอี้ พื้นห้องเรียน ระเบียง เพดาน ผนัง กระดาน และอื่น ๆ

ธรรมรส โชติกฤษกร (2540 : 126-133) ได้ให้ความหมายของความสะอาดไว้ว่า หมายถึง การแต่งกายดี นอกจากเป็นการรักษาความสะอาดร่างกายแล้ว ยังเป็นการเสริมสร้างบุคลิกลักษณะที่ดีให้กับบุคคล และเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างมนุษยสัมพันธ์กับผู้อื่น การแต่งกายเป็นการเพิ่มบุคลิกลักษณะที่ดี จะต้องรู้จักคิดปะในการแต่งกาย เพื่อเพิ่มบุคลิกลักษณะ เพราะบุคคลมองเห็นหรือวินิจฉัยกัน ด้วยอาศัยการแต่งกาย

กระทรวงศึกษาธิการ (2550 : 36) ได้ให้ความหมายของความสะอาดไว้ว่า หมายถึง ปราศจากความมัวหมองทั้งกาย ใจ และสภาพแวดล้อม มีความโปร่งใสเป็นที่เจริญตา ทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็นการคิดดีต่อผู้อื่น ไม่มุ้งร้าย ไม่อิจฉาริษยา

รชดา สมทรัพย์ (2551 : 18) ได้ให้ความหมายของความสะอาดไว้ว่า หมายถึง การรักษาความสะอาดทางด้านจิตใจ โดยมีการพัฒนาจิตใจของตนเองให้สะอาดโปร่งใสมือและการรักษาความสะอาดด้านร่างกาย กายภาพ สิ่งแวดล้อม มีความโปร่งใสเป็นที่เจริญตาทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น

สรุปได้ว่า ความสะอาด เป็นการรักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้องตามสุขลักษณะ ฝึกฝนจิตใจมิให้ขุ่นมัว มีความแจ่มใสอยู่เสมอ ปราศจากความมัวหมอง ทั้งกาย ใจ และสภาพแวดล้อม มีความโปร่งใสเป็นที่เจริญตาทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น การคิดดีต่อผู้อื่น ผู้ที่รักษาร่างกาย ที่อาศัยสิ่งแวดล้อมถูกต้องตามสุขลักษณะฝึกฝนจิตใจมิให้มีความแจ่มใสอยู่เสมอ การกระทำหรือสิ่งที่แสดงให้เห็นเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด มีความสะอาดกาย ใจและสภาพแวดล้อม

7. ด้านความสามัคคี เป็นการมีความพฤติกรรมร่วมมือร่วมใจทำงานอันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ช่วยเหลือเกื้อกูล เสียสละ ไม่เอาัดเอาเปรียบกัน ไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาและไม่สร้างความแตกแยก การเปิดใจกว้าง รับฟังความคิดเห็น

ของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตนเองทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลังช่วยเหลือ
เกื้อกูลกัน เพื่อให้การทำงานสำเร็จลุล่วง สามารถแก้ปัญหา และขจัดความขัดแย้งได้ เป็นผู้มีเหตุผล
ยอมรับความแตกต่าง ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเชื่อพร้อมที่จะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกัน
อย่างสันติและสมานฉันท์ ซึ่งนักวิชาการและผู้เกี่ยวข้องได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สุริรัตน์ สรรคพงษ์ (2544 : 17) กล่าวว่า ความสามัคคีต้องแสดงออกเกี่ยวกับรู้จักทำงาน
ร่วมกัน เพื่อประโยชน์ของหมู่คณะ มีความรักใคร่ปรองดองกัน ไม่ก่อการทะเลาะวิวาท มีความ
เห็นอกเห็นใจกันและกัน และให้ความช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้ รู้จักแบ่งงานแบ่งหน้าที่ให้สมาชิก
ทำตามความสามารถ

ทิสนา เขมมณี และคนอื่น ๆ (2546 : 70) ได้ให้ความหมายของความสามัคคีไว้ว่า หมายถึง
การให้ความร่วมมือกับผู้อื่นในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน ส่วนประโยชน์
ส่วนรวม ก็หมายถึง สิ่งอันเป็นประโยชน์ที่ทุกคนจะได้รับเหมือนกัน ในการทำอะไรก็ตาม เราจำเป็นต้อง
ต้องคิดถึงผู้อื่นอีกหลาย ๆ คน ไม่ใช่คิดถึงแต่ตนเอง เราจำเป็นต้องคิดว่า สิ่งที่เราทำจะให้ประโยชน์
อะไรแก่เรา และจะให้ประโยชน์อะไรแก่ผู้อื่น ไม่ใช่คิดแต่จะทำแต่จะทำเพื่อประโยชน์ของตนเอง
เท่านั้นหากสิ่งที่เราทำ เราได้ประโยชน์แต่ส่วนรวมเกิดความเดือดร้อน หรือเสียประโยชน์ เราก็ไม่ควร
ทำเพราะหากเราทำให้ส่วนรวมเสียหายมาก ๆ ตัวเราก็ย่อมพลอยเสียหายหรือเสียประโยชน์ด้วย
เนื่องจากเราเป็นส่วนหนึ่งของส่วนรวม

รชดา สมทรัพย์ (2551 : 19) ให้ความหมายของความสามัคคีว่า หมายถึง ความพร้อมเพรียง
ความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกัน ร่วมใจกันปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามที่ต้องการเกิดงาน
อย่างสร้างสรรค์ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน เป็นการยอมรับความมีเหตุผล
ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ความหลากหลายในเรื่องเชื้อชาติ ความกลมเกลียว
กันในลักษณะเช่นนี้ เรียกอีกอย่างว่า ความสมานฉันท์

คุณลักษณะเชิงพฤติกรรม ผู้ที่มีความสามัคคี คือ ผู้ที่เปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
รับผิดชอบต่อตนทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลังช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
เพื่อให้การทำงานสำเร็จลุล่วง สามารถแก้ปัญหาและขจัดความขัดแย้งได้เป็นผู้ที่มีเหตุผล ยอมรับ
ความแตกต่าง ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมที่จะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกัน
อย่างสันติและสมานฉันท์

สรุปได้ว่า ความสามัคคี เป็นการมีพฤติกรรมร่วมมือ ร่วมใจกันทำงานอันเป็นประโยชน์
ต่อส่วนรวม ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ช่วยเหลือเกื้อกูล เสียสละ ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน
การเปิดใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความมุ่งมั่นเพื่อให้การทำงานสำเร็จลุล่วง สามารถ
แก้ปัญหาเป็นผู้ที่มีเหตุผล รู้จักทำงานร่วมกันมีความรักใคร่ปรองดองกัน มีความเห็นอกเห็นใจ
กันและกัน มีความรักใคร่ผูกพันในหมู่คณะ รู้จักการปฏิบัติตนทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี ตามวิถี
ประชาธิปไตย

8. ด้านความมีน้ำใจ เป็นการแสดงออกถึงการอาสาหรือความเต็มใจที่จะช่วยเหลือ แบ่งปัน หรือทำเพื่อผู้อื่น ส่วนรวม สังคม โดยไม่หวังผลตอบแทนหรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้น ในชุมชน การให้และอาสาช่วยเหลือสังคมรู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์ ให้แก่ผู้อื่น เห็นอกเห็นใจและเห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์และในที่มีความเดือดร้อนมีความเอื้ออาทร เอาใจใส่ อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยร่างกายและสติปัญญา ลงมือปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหา หรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งนักวิชาการและผู้เกี่ยวข้องได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2540 : 15) ให้ความหมายของความมีน้ำใจ ไว้ว่า หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความรู้สึกที่ดีที่บุคคลกระทำเพื่อผู้อื่น และสังคม เช่น การช่วยเหลือ การปลอบโยน หรือให้กำลังใจ การแสดงความเอื้ออาทร การชื่นชม ในความดีงามของผู้อื่น การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

กระทรวงศึกษาธิการ (2550 : 47) ได้ให้ความหมายของความมีน้ำใจไว้ว่า หมายถึง การจริงใจ ที่ไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจเห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์มีความเอื้ออาทร เอาใจใส่ในความสนใจในความต้องการ ความสนใจความต้องการ ความจำเป็น ความทุกข์สุขของผู้อื่น และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน

รชดา สมทรัพย์ (2551 : 20) ได้ให้ความหมายของความมีน้ำใจไว้ว่า หมายถึง ความจริงใจ ที่ไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจเห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ มีความเอื้ออาทร เอาใจใส่ให้ความสนใจในชีวิตความเป็นอยู่ของผู้อื่นและพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน

สรุปได้ว่า ความมีน้ำใจ เป็นการแสดงออกถึงการอาสาหรือเต็มใจที่จะช่วยเหลือ แบ่งปัน มีความเอื้ออาทรเอาใจใส่ให้ความสนใจในชีวิตความเป็นอยู่ของผู้อื่น และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือ เกื้อกูลกันและกัน การให้และอาสาช่วยเหลือสังคมด้วยร่างกายและสติปัญญา รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น

สรุปได้ว่า คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ตามแนวนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ดังกล่าวข้างต้น ประกอบด้วยความซื่อสัตย์ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความมีวินัย ด้านความสุภาพ ด้านความสะอาด ด้านความสามัคคี ด้านความมีน้ำใจ นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้เรียน เพราะเมื่อผู้เรียนมีลักษณะของพฤติกรรมของคุณธรรมทั้ง 8 ประการแล้วทำให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข และส่งผลให้ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงถาวรสืบไป

แนวการจัดการประสบการณ์ในการพัฒนาคุณธรรมพื้นฐานของนักเรียนในสถานศึกษาจังหวัดระยอง

การจัดประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยในการพัฒนาคุณธรรมให้นักเรียนได้ ซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ให้สอดคล้องกับธรรมชาติของนักเรียน และการได้รับความร่วมมือทุกฝ่าย ล้วนแต่มีความสำคัญต่อการจัดประสบการณ์ในการพัฒนาคุณธรรม โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาระยอง เขต 1, เขต 2 และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 ได้ดำเนินการ จัดประสบการณ์ในการพัฒนาคุณธรรมดังนี้

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 (2553 : 21) ได้มีหนังสือสั่งการมายังโรงเรียนทั้งภาครัฐบาลและเอกชนในจังหวัดระยอง กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้มีนโยบาย ปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ มุ่งมั่นขยายโอกาสทางการศึกษาให้เยาวชนได้รับการศึกษา ที่มีคุณภาพให้กว้างขวางและทั่วถึง โดยคำนึงถึงการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านครอบคลุมทั้งด้าน พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา นอกเหนือจากการยกระดับคุณภาพการศึกษา ในส่วนโรงเรียนกล่าวถึง นโยบาย คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ให้โรงเรียนในสังกัด ทั้งของรัฐ และเอกชนให้ยึดแนวปฏิบัติ เพื่อให้โรงเรียนส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ แล้วจัดประสบการณ์พัฒนาคุณธรรมให้กับนักเรียนทุกระดับ โรงเรียนทุกโรงเรียนจึงนำหลักการ และแนวทางลงสู่การปฏิบัติ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และจัดประสบการณ์ สำหรับนักเรียนระดับปฐมวัย กระทรวงศึกษาธิการ ได้นำนโยบายของรัฐบาลมาจัดทำนโยบายระดับ กระทรวงและกำหนดแนวทางการดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการสู่การปฏิบัติเพื่อเร่งรัดการปฏิรูป การศึกษาโดยยึด “คุณธรรมนำความรู้” จะขยายโอกาสทางการศึกษาของประชาชนให้กว้างขวาง และทั่วถึง เสริมสร้างความตระหนัก สำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยง ความร่วมมือของสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษา และได้ดำเนินการ สู่การปฏิบัติ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียน นิสิต นักศึกษา ในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข ด้วยการจัดทำโครงการ กิจกรรม ในเรื่องคุณธรรมนำความรู้ ตั้งแต่ระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึงระดับอุดมศึกษา พร้อมกำหนดคุณธรรม 8 ประการ ประกอบด้วย ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี มีน้ำใจ เป็นคุณธรรมสำคัญในวิถีชีวิต

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 (2554 : 14-15) ได้มีหนังสือสั่งการมายังโรงเรียนทั้งภาครัฐบาลและเอกชนในจังหวัดระยอง อ้างถึงสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน มอบหมายให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เพื่อร่วม เข้าค่ายอบรมพัฒนาโครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ การดำเนินงานคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ ในหัวข้อ “เยาวชนไทยทำดีถวายในหลวง” จึงมีความจำเป็นจะต้องดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

และทำงานอย่างเป็นทีมเพื่อสร้างจิตสำนึกการทำดีถวายในหลวง เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเยาวชน และประเทศชาติทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อไป และจัดสรรงบประมาณ ในการดำเนินการเกี่ยวกับ กลยุทธ์ที่ 2 ปลูกฝังคุณธรรมความสำนึกในความเป็นชาติไทยและวิถีชีวิตตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงและจัดสรรงบประมาณให้กับโรงเรียนไปดำเนินการขับเคลื่อนงานปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา โดยมีเป้าหมายความสำเร็จ 4 ประการ 1) ผู้เรียนทุกคนได้รับการพัฒนาให้มีคุณธรรมจิตสำนึกความเป็นไทย 2) ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 3) โรงเรียนทุกโรงจัดกิจกรรมเสริมสร้าง คุณธรรม ความสำนึกในความเป็นชาติไทยและวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ 4) นักเรียนทุกคนได้รับการพัฒนาทักษะ การดำรงชีวิตที่มีคุณภาพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง ได้ดำเนินการจัดสรรงบประมาณให้กับโรงเรียนในสังกัดทุกโรงเรียนจัดกิจกรรม 5 ด้าน 29 ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ ปีที่ 9 และเพิ่มเติมให้กับโรงเรียนแม่ข่าย ไว้สำหรับ ดำเนินการประกวดกิจกรรมโครงการธุรกิจคุณธรรม CSR (Corporate Social Responsibility) โรงเรียนละ 1 ธุรกิจ จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ได้ให้ ความสำคัญของการพัฒนาคนโดยยึดคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาโดยกำหนดยุทธศาสตร์ การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญา การเรียนรู้ ซึ่งมุ่งพัฒนาคนและสังคมไทย ใน 3 มิติ คือ การพัฒนาคนไทยให้มีคุณธรรมนำความรู้ การเสริมสร้างสุขภาวะคนไทยให้มีสุขภาพ ที่แข็งแรงทั้งกายและใจและการเสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกัน ในสังคมอย่างมีความสุขตลอดจน มีจิตสำนึกต่อส่วนรวม เป็นคนดีมีคุณธรรม มีวินัย รับผิดชอบ มีน้ำใจและมีจิตสาธารณะ โดยมี การจัดอบรมค่ายการสร้างเด็กดีสู่สังคม “ค่ายถ่ายทอดประสบการณ์อย่างสร้างสรรค์”

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 (2554 : 14-18) ได้มีหนังสือสั่งการมายัง โรงเรียนทั้งภาครัฐบาลและเอกชน อ้างถึงสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มอบหมาย ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ได้ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้อง คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการแล้วจัดประสบการณ์พัฒนาคุณธรรมให้กับนักเรียนทุกระดับ โรงเรียน ทุกโรงเรียนจึงนำหลักการและแนวทางลงสู่การปฏิบัติ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐาน และจัดประสบการณ์สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้นำนโยบาย ของรัฐบาลมาทำนโยบายระดับกระทรวงและกำหนดแนวทางการดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการ สู่การปฏิบัติเพื่อเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึด “คุณธรรมนำความรู้” จะขยายโอกาสทางการศึกษา ของประชาชนให้กว้างขวางและทั่วถึง เสริมสร้างความตระหนัก สำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย เพื่อทำโครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ การดำเนินงานคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ ในหัวข้อ “เยาวชนไทย ทำดี ถวายในหลวง” จึงมีความ

จำเป็นจะต้องดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และทำงานอย่างเป็นทีมเพื่อสร้างจิตสำนึกการทำดีถวายในหลวง เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเยาวชน และประเทศชาติทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อไป

สรุปได้ว่า แนวทางในการจัดประสบการณ์ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 1, 2 และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 ได้ส่งเสริมการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนให้สอดคล้องกับคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการและ จัดประสบการณ์พัฒนาคุณธรรม ให้กับนักเรียนทุกระดับ โรงเรียนทุกโรงเรียนจึงนำหลักการและแนวทางลงสู่การปฏิบัติ เพื่อให้ สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพัฒนาคุณธรรม ในหลากหลายกิจกรรม เพื่อพัฒนา ให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข ด้วยการจัดทำโครงการกิจกรรมในเรื่องคุณธรรมนำความรู้ ตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พร้อมกำหนดคุณธรรม 8 ประการ ประกอบด้วย ความขยัน ความประหยัด ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย ความสุภาพ ความสะอาดความสามัคคี ความมีน้ำใจ เป็นคุณธรรมสำคัญในชีวิต เพื่อเป็นประสบการณ์ในการพัฒนาคุณธรรมให้นักเรียนอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเยาวชน และประเทศชาติทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยต่างประเทศ

เบกเกอร์ (Baker.1977 : 1954-A) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบพัฒนาการทางด้านจริยธรรม ของนักเรียน เกรด 9 และเกรด 12 ในโรงเรียน 3 แบบ ในรัฐโคโลราโด ใช้แบบสอบถามนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนสอนศาสนา และโรงเรียนที่ไม่สอนศาสนา ผลปรากฏว่า คะแนนทางบ้าน ภาษาและจริยธรรมมีความสัมพันธ์กัน เด็กที่เรียนในโรงเรียนต่างกันและระดับต่างกัน ในด้านจริยธรรมก็ต่างกัน เด็กนักเรียนเกรด 9 ในแต่ละโรงเรียนคะแนนจริยธรรมไม่ต่างกัน แต่นักเรียน เกรด 12 ในแต่ละโรงเรียนมีจริยธรรมต่างกัน และถือเป็นหน้าที่รับผิดชอบอันสำคัญของครูซึ่งเป็น บุคคลที่ถูกจ้างให้มาทำการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็ก ผู้วิจัยได้เสนอแนะด้วยการเรียนการสอน คุณธรรมจริยธรรมควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน และมีการสนทนา ในเรื่องของคุณธรรมอยู่เสมอ โดยเลือกใช้เวลาในเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เหมาะสม

ลองโกบาดี (Longobardi. 1982 : 59) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณธรรมให้แก่นักเรียน พบว่า ทั้งกลุ่มครูที่มีประสบการณ์และกลุ่มควบคุมมีระดับขั้นการพัฒนาทางคุณธรรมดีขึ้น แต่เมื่อนำ ทั้ง 2 กลุ่มมาเปรียบเทียบกันแล้วปรากฏว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้วิจัยจึงสรุปว่า 1) การให้การอบรมครูยังไม่เพียงพอ 2) ผู้วิจัยคิดว่านัยสำคัญทางสถิติอยู่ที่ครูแม้จะรู้และเข้าใจ ในสถานการณ์ยากๆ นั้นก็ตาม แต่อาจมีการปฏิบัติแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ของเขา 3) อาจจะเป็นไปได้ในกรณีที่ครูยังไม่เข้าใจสถานการณ์ที่ยากนั้นจริง จนกว่าเขาจะมีประสบการณ์ ด้วยตัวเอง

ซูลซ์ (Schulze. 1987 : 98) ได้ศึกษาผลการใช้เทคนิคแม่แบบและวิธีการสอนที่มีต่อพฤติกรรมการความซื่อสัตย์ของนักเรียนของนักเรียนอนุบาล และนักเรียน เกรด 2 ของโรงเรียนในเมืองเบนดิมอร์ โดยมีนักเรียนกลุ่มละ 60 คน รวม 120 คน โดยใช้วิธีการศึกษา 4 วิธี คือ วิธีที่ 1 ให้เพื่อนเป็นตัวแบบ และให้ครูอธิบายตามตัวแบบ วิธีที่ 2 ใช้หุ่นเชิดเป็นตัวแบบและครูอธิบายตามตัวแบบ วิธีที่ 3 ให้เพื่อนแสดงแบบและครูสอน โดยตรง และวิธีที่ 4 ใช้หุ่นเชิดเป็นตัวแบบและครูสอน โดยตรง ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนกลุ่มที่ครูสอน โดยตรงมีความซื่อสัตย์สูงกว่านักเรียนกลุ่มที่ครูอธิบายตามตัวแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และนักเรียนกลุ่มที่ใช้หุ่นเชิดมีความซื่อสัตย์สูงกว่านักเรียนกลุ่มที่ให้เพื่อนแสดงแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

แกรนด์มอนท์ (Grandmont. 2002 : 63 – 278) ได้ศึกษาการฝึกฝนระเบียบวินัยโดยใช้ระบบประชาธิปไตย พบว่า การบีบบังคับแม้จะเป็นวิธีการในการฝึกวินัยในโรงเรียนเพื่อให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ โดยครูจะต้องใช้ความเด็ดขาดเป็นหลักในการฝึกก็ตาม แต่การฝึกความรับผิดชอบครูจะต้องศึกษาวิจัยหารูปแบบ แนวทาง และมีการสร้างสถานการณ์จริงเพื่อฝึกนักเรียน โดยยึดหลักการให้กำลังใจแก่ผู้เรียน ให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจ รู้ปกครองตนเองจนทำให้มีความเคารพตนเอง มีความรับผิดชอบในชั้นเรียนสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นเป็นผลมาจากครูและผู้บริหาร โรงเรียนมากกว่าสิ่งอื่นๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนและการดูแลปกครอง ตลอดจนการจัดการบริหารในชั้นเรียนต่อไป

งานวิจัยในประเทศ

กนกพรรณ บุญธรรม (2540 : 62) ได้ศึกษาพฤติกรรมของครูในการปลูกฝังจริยธรรมให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร พบว่า พฤติกรรมของครูในการปลูกฝังจริยธรรม ให้นักเรียนด้านความอดทน ความมีระเบียบวินัย และความสามัคคี ครูส่วนใหญ่ปฏิบัติ โดยการแสดงตนเป็นแบบอย่างที่ดี ด้านใฝ่รู้ปฏิบัติ โดยการติดตามการปฏิบัติตน การปฏิบัติตน ของนักเรียนมากที่สุด ส่วนด้านความซื่อสัตย์นั้น จากการสังเกตการสอน ครูส่วนใหญ่ปฏิบัติ โดยการแสดงตนเป็นแบบอย่างมากที่สุด และในการปลูกฝังจริยธรรมให้นักเรียนทุกด้านปฏิบัติ โดยการเสริมแรงน้อยที่สุด ปลูกฝังจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยมากที่สุด จากการสังเกตการสอน ครูส่วนใหญ่ปลูกฝังจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์แต่จากการสัมภาษณ์ กลุ่มทักษะ ครูส่วนใหญ่ปลูกฝังด้านความใฝ่รู้น้อยที่สุด กลุ่มประสบการณ์ที่ครูแสดงพฤติกรรมมีการปลูกฝังจริยธรรม ด้านความอดทน ด้านความมีระเบียบวินัย และด้านความสามัคคีให้นักเรียนมากที่สุด กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ครูส่วนใหญ่แสดงพฤติกรรมในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์มากที่สุด

ชื่นชีวิต พิชิตเวช (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาการเสริมสร้าง การเสริมสร้าง จริยธรรมแก่นักเรียน ตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 12 พบว่า ปัญหาการเสริมสร้างจริยธรรมแก่นักเรียน ตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 12 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ย คือ ด้านการเรียนการสอน ด้านการประพฤติปฏิบัติของครู ด้านสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนและด้านการจัดกิจกรรม นักเรียน ปัญหาด้านการสร้างจริยธรรมแก่นักเรียน ตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 12 ในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 โดยโรงเรียนขนาดใหญ่มีปัญหามากกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก

ศศิณี ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา (2544 : 26) ได้ศึกษาปัญหาการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ของครูให้แก่นักเรียนระดับประถมศึกษา กลุ่มบูรพา สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ครูประถมศึกษา กลุ่มบูรพา สังกัดกรุงเทพฯ มีปัญหาการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เรียนอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านอิทธิพลสื่อมวลชน ครูชายและครูหญิงมีปัญหาในการปลูกฝังให้แก่เรียนต่างกัน ในด้านสภาพแวดล้อมทางบ้านของนักเรียน และด้านอิทธิพลของสื่อมวลชน ครูที่มีอายุต่างกัน และมีประสบการณ์ต่างกันมีปัญหาในการปลูกฝังให้แก่เรียนในด้านอิทธิพลของกลุ่มเพื่อน

พรรณตฤณ เพชรวิวรรธน์ (2545 : 33) ได้ศึกษาการศึกษาการปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เรียน ประถมศึกษาในกรุงเทพฯ พบว่า ทุกโรงเรียนมีการวางแผนการดำเนินงานเพื่อปลูกฝังและส่งเสริม คุณธรรมแก่นักเรียนและมีการคัดเลือกครูที่จะสอนวิชาจริยศึกษาและครูประจำชั้นห้องที่เด็กมีปัญหา พฤติกรรม จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดหลักให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง และยึดนักเรียน เป็นศูนย์กลาง ครูส่วนใหญ่ มีการประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ มีความเมตตากรุณา เอาใจใส่ต่อนักเรียนเป็นอย่างดี แต่ยังมีสวนหนึ่งที่ไม่ได้ประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน นักเรียนส่วนใหญ่มีความเห็นว่าได้รับการปลูกฝังคุณธรรม จากโรงเรียนมากที่สุด คือ ด้านความมี ระเบียบวินัย และด้านที่น้อยที่สุด คือ ความเป็นผู้มีวิถฒนธรรมและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี นักเรียนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจกับการปลูกฝังคุณธรรมของโรงเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด

วิชัย กฤษกลาง (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาของปัจจัยแวดล้อมในการพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรมของนักเรียน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอโนนสูงจังหวัด นครราชสีมา พบว่า ปัญหาของปัจจัยแวดล้อมในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน ในโรงเรียนทั้ง 2 ประเภท คือ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาและโรงเรียนไม่ขยายโอกาส ทางการศึกษาโดยรวมมีปัญหาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ในรายด้านมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 1 ด้าน ได้แก่ ด้านอิทธิพลของกลุ่มเพื่อน โรงเรียน ขยายโอกาสทางการศึกษามีปัญหามากกว่าโรงเรียนไม่ขยายโอกาสทางการศึกษา

ชมเชย ทองชุม (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน โรงเรียนบ้านนาสามัคคี อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า การประเมินพฤติกรรมนักเรียนมีระดับค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นทุกรายการ มีค่าระดับคะแนนอยู่ในระดับดีมาก การส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน ทำให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์ มีความเมตตา กรุณา มีความเสียสละ มีระเบียบวินัย มีความประหยัด และเป็นผู้มีความกตัญญู ได้ทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา

เสาวณี เรวัตโต (2547 : 42) ได้ศึกษาปัญหาการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของครู ให้แก่นักเรียนระดับประถมศึกษา พบว่า ด้านการเรียนการสอน ครูจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้มากขึ้น ด้านการประพฤติปฏิบัติของครู ครูควรเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่นักเรียน ด้านอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนนักเรียนครูควรแนะนำในการคบเพื่อนให้แก่นักเรียนด้านสภาพแวดล้อมทางบ้านของนักเรียน คือ ผู้ปกครองควรลดเวลาอบรมนักเรียน ด้านอิทธิพลของสื่อมวลชนต้องเพิ่มมาตรการในการควบคุมสื่อต่าง ๆ ให้มากขึ้น

กนกพร เพ็ชรพงศ์ และคนอื่นๆ (2549 : 17) ได้ศึกษาบทบาทของครูในการส่งเสริมความมีวินัยในตนเองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจิตร พบว่า บทบาทของครูในการส่งเสริมความมีวินัยในตนเองของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ใน 2 ด้าน คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เมื่อพิจารณาในภาพรวม ครูมีบทบาทระดับมาก เมื่อพิจารณาแล้ว รายการพยายามพัฒนาการสอน เตรียมการสอนและ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นักเรียนสนใจแนะนำกิจกรรมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์แก่นักเรียนดูแลช่วยเหลือให้นักเรียนประสบความสำเร็จ

จุมพล พูลภัทรชีวิน (2549 : 45) ได้ศึกษาการพัฒนากระบวนการสร้างความดีมีคุณธรรม โดยพิจารณาจาก 3 ประเด็นหลัก ประกอบด้วย คนดีมีคุณธรรม ครอบครัวดีมีคุณธรรม และชุมชนดีมีคุณธรรม พบว่า กระบวนการส่งเสริมความดีมีคุณธรรมในระดับบุคคล คือ การพัฒนาตนเองตามแนวไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ตัวเราเป็นแบบอย่างที่ดี พ่อแม่ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี ให้การอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้อง สร้างครอบครัวให้อบอุ่นเข้มแข็ง เอื้อเฟื้อต่อกัน การอบรมเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดี พัฒนาเมื่อเติบโตใหญ่ปลูกฝังให้เด็กรู้จักเข้าวัดฟังธรรม ทำบุญเพื่อให้เด็กซึมซับความดีงามครูเป็นแบบอย่างและสอนคุณธรรมจริยธรรม ร่วมมือและส่งเสริมและพัฒนาคนดี เช่น การยกย่องเชิดชูเกียรติคนดีมีคุณธรรมนำมาเป็นต้นแบบของชุมชนสังคมให้กำลังใจคนทำดีทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม โรงเรียนสอนวิชาศีลธรรมที่เน้นการปฏิบัติจริง ร่วมกิจกรรมกับวัดเพิ่มชั่วโมงสอนจริยธรรม ฝึกให้เด็กนั่งสมาธิ จัดหาสมุดบันทึกความดีให้เด็กบันทึก แข่งขันตอบปัญหาธรรมะมีกิจกรรมที่เชื่อมโยงระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนใช้วัดเป็นศูนย์การพัฒนาคุณธรรมความดีใช้กิจกรรมที่ดีมารองรับโดยมีฐานจากวัฒนธรรมท้องถิ่น ในระดับครอบครัว พ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดี ทำให้

ครอบครัวอบอุ่น เข้าใจกัน เข้าใจถึงความแตกต่าง รู้จักปรับตัวเข้าหากัน มีความอดทนในการเลี้ยงลูก ให้เป็นคนดี ส่งเสริมลูกทั้งด้านการศึกษา และการเป็นคนดีมีกิจกรรมที่สมาชิกทั้งครอบครัว ทำร่วมกัน เข้าร่วมประเพณีท้องถิ่น สังคมมีการประกาศยกย่องครอบครัวที่ปฏิบัติได้เหมาะสม แม่ดีเด่น พ่อดีเด่น ลูกกตัญญู ระดับในชุมชนคนในชุมชนทุกระดับต้องเป็นแบบอย่างที่สร้างความร่วมมือในการสร้างคนดี สังคมดีจากบ้าน วัด โรงเรียน ยกย่องคนดีให้เป็นแบบอย่างของชุมชน สร้างศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชน สร้างครอบครัวที่ดี สร้างอาชีพที่มั่นคง ในชุมชนและทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้องต้องส่งเสริมการสร้างคนดี ชุมชนดี สร้างอาชีพที่มั่นคงในชุมชนสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน นำเทคโนโลยีที่เหมาะสมเข้ามาใช้ ดูแลสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ต้องส่งเสริมการสร้างคนดี ชุมชนดี สังคมดีให้มากขึ้น

พระครูนิวริฐวิริยคุณ (2549 : 15) ได้ศึกษาแนวทางในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ตามความคิดเห็นของครู พบว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนั้น ต้องให้นักเรียนมีส่วนร่วมมากกว่า ที่ดำเนินการ ในปัจจุบันซึ่งความคิดเห็นของผู้เรียน คือ ครูผู้สอนใส่ใจต่อการแก้ปัญหาความประพฤติ ของนักเรียนให้ขวัญและกำลังใจแก่นักเรียน และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ ควรจัดสภาพแวดล้อม ให้สวยงามและ ให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

สุเทพ พันธุ์โสลี (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของครูในการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนในอำเภอบ่อทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลบบุรี เขต 2 พบว่า บทบาทของครูในการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียน ในอำเภอบ่อทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลบบุรี เขต 2 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และครูที่อยู่ใน โรงเรียนขนาดต่างกันและครูที่มีประสบการณ์ต่างกันแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ ทางสถิติ

วรรณกนก ทองแดง (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของครูผู้สอนในการส่งเสริม จริยธรรมของนักเรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอกระบุรี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระนอง 3 ด้าน คือ ด้านการอบรมสั่งสอน ด้านการเป็นแบบอย่าง ด้านการติดตามผล พบว่า ครูผู้สอนได้ให้ ความสำคัญต่อการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านการอบรมสั่งสอนเป็นด้านที่มีการปฏิบัติมากที่สุด รองลงมาคือการเป็นแบบอย่างที่ดี ส่วนด้านการติดตามผลก็มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากเช่นกันด้วยคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด โดยภาพรวม และรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเพศหญิงมีการปฏิบัติส่งเสริมสร้าง เสริมสร้างจริยธรรมของนักเรียนทั้งในภาพรวมและรายด้านสูงกว่าเพศชาย โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูที่มีประสบการณ์ ในการสอน 11- 20 ปี มีค่าเฉลี่ยสูงกว่า ครูที่มีประสบการณ์ในการสอน 1-10 ปี และ 20 ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยครูที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี มีระดับการปฏิบัติในการเสริมสร้างวินัยนักเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าครูที่มีวุฒิกศศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ส่วนครูที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรีกับสูงกว่าปริญญาตรี ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551 : 22-23) ได้ศึกษาเพื่อประเมินผลการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรม ของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า กิจกรรม ทุกกิจกรรมของโรงเรียนมีส่วนช่วยในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับมัธยมศึกษา จะเปิดโอกาสให้นักเรียน มีบทบาทในการจัดกีฬา ในกิจกรรมนี้นักเรียนมีโอกาส ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมเกือบทุกด้าน เวทีหรือพื้นที่ที่นำมาใช้ในการปลูกฝังส่งเสริมคุณธรรมอย่างสำคัญ คือ ช่วงเวลา กิจกรรมหน้าเสาธง โรงเรียนมีกิจกรรมใหม่ๆ ในการสร้างเสริมนักเรียนมากขึ้น เช่น โครงการยวทูต ความดี โครงการเด็กดีศรี (ชื่อโรงเรียน) โครงการของหายไม่สูญหาย โครงการพบพระชำระใจ เป็นต้น แต่หลายโครงการเป็น โครงการในลักษณะแยกส่วน คือ เน้นการฝึกอบรมเป็นด้านๆ และให้ความสำคัญกับพิธีการ หรืองานเชิงเอกสารมากกว่าเนื้อแท้ของคุณธรรมจริยธรรม การเรียนการสอนในห้องเรียนยังเป็นแบบรูปแบบเดิม คือ เน้นการบรรยายเป็นหลัก การอบรมคุณธรรมอยู่ในลักษณะว่ากล่าวสั่งสอน แทรกเข้าไปในเวลาที่สอน หรือเวลาที่เห็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม โดยครูไม่มีแผนการสอนที่ชัดเจน แต่ครูส่วนใหญ่เอาใจใส่กับพฤติกรรมนักเรียน โรงเรียนส่วนใหญ่ยังไม่นำเอากระบวนการเรียนรู้ที่ใช้การพัฒนาตามวัย และหรือพัฒนาสมองเป็นฐานมาใช้ในการพัฒนาคุณธรรม โดยส่วนใหญ่ปรากฏในการทำโครงการพิเศษนอกห้องเรียน ได้แก่ กิจกรรมกีฬา โดยนักเรียนที่มีโอกาสในการพัฒนาความคิดมากกว่าผู้อื่น คือ นักเรียนที่เป็นหัวหน้ากิจกรรมต่างๆ ประธานนักเรียน หัวหน้าห้อง ผู้นำชมรมและอุปสรรคสำคัญของการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรม คือ ผู้ปกครองและชุมชนไม่ได้ เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดคุณธรรมของสถานศึกษาตั้งแต่เริ่มต้น จะได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษาเฉพาะ ในกิจกรรมวันสำคัญตามที่โรงเรียนเชิญ

ยุพิน ปาดาล (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติตามบทบาทครูในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนในกลุ่มตำบลท่ากระดาน อำเภอสนามชัยเขต สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ฉะเชิงเทรา เขต 2 พบว่า การปฏิบัติตามบทบาทครูในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนในกลุ่มตำบลท่ากระดาน อำเภอสนามชัยเขต สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน และผลการปฏิบัติตามบทบาทของครูผู้ชายและครูผู้หญิงในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบ ความประหยัด และด้านความซื่อสัตย์

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ทราบถึงแนวทางในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน ซึ่งองค์ประกอบสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณธรรม เริ่มจากสถาบันครอบครัว ได้แก่ สถาบันการศึกษาทุกระดับ โดยครูผู้สอนมีส่วนต่อการปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน ในส่วนของคุณธรรมพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ ความขยัน ความประหยัด ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย ความสุภาพ ความสะอาด ความสามัคคี และความมีน้ำใจ ซึ่งจะต้องได้รับการปลูกฝังและพัฒนาให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน ในการถ่ายทอด ฝึกอบรม สนับสนุน และส่งเสริม ด้วยการจัดกิจกรรมด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้ให้นักเรียนได้พัฒนาคุณธรรม ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาคุณธรรมพื้นฐานของนักเรียนในสถานศึกษาจังหวัดระยอง

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี